

mladika

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

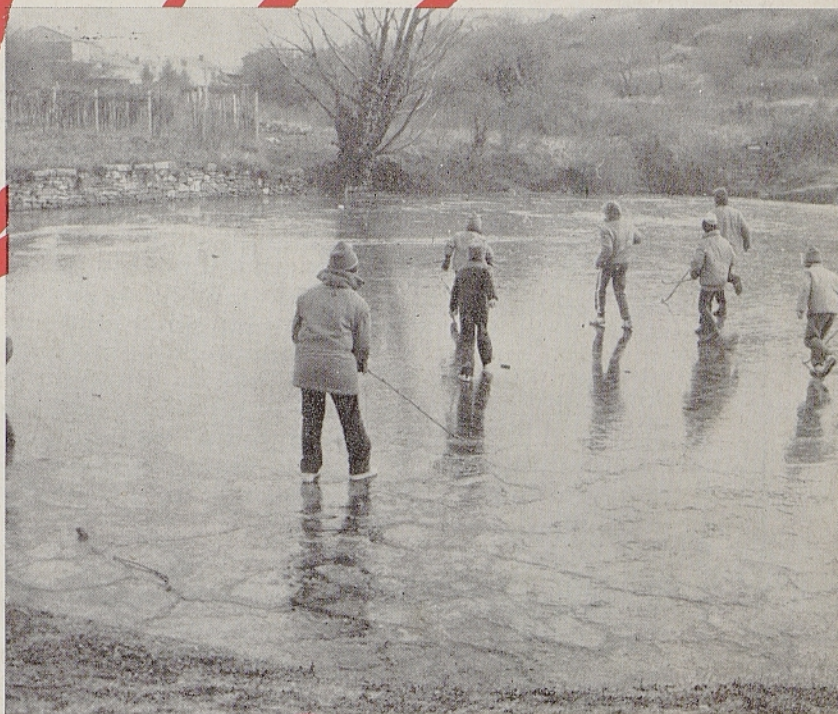
I 117 986 1985

99430051, 1

COBISS ©

1

LETO PRIČAKOVANJ

Ko smo lani vstopali v novo leto, smo že dalj časa vedeli, kako bo tistemu letu ime. Ob letnici 1984 smo se spomnili na Orwella in na njegov roman s tem številom v naslovu. Kar vse leto smo se pomalem spominjali tega napovedovalca grozljivih časov za človeštvo, in ko se je na Silvestrovo Orwellovo leto izteklo, smo si nekje v podzavesti skoraj oddahnili. Mračni obeti angleškega pisatelja se vendarle niso izpolnili, čeprav je na svetu več kot dovolj virusov tudi za epidemijo orwellovskega tipa.

Na Slovenskem letu 1984 nismo vedeli ime na vnaprej. Šele zdaj, ko je že za nami, ga lahko poimenujemo. Mogoče zasluži oznako »leto izgovorjene besede«. Po skoraj štirih desetletjih so nadzorniki javnega dogajanja dopustili, da so se v tisku pojavili članki o glavnem slovenskem tabuju, o pokolu v Kočevskem Rogu 1945. Pogumne in plemenite besede so bile sicer v glavnem zasebne, marsikaj je bilo obzirno nedorečenega, marsikaj je verjetno obtičalo na kaki mizi bolj ali manj daleč od tiskarne. Nepogrešljivo je bilo čutiti budno pilotiranje, nove glasove so za protiutež stalno spremljala štirideset let stara protargumentiranja. Pa vendar — izgovorjeno je bilo, in to dejstvo je treba vzeti na znanje. Zakaj se je to zgodilo, ne vemo natančno. Optimisti pravijo, da je to signal nove dobe, pesimisti pa so prepričani, da je šlo le za »preizkusni balon« ali pa za merjenje sil med različnimi strujami režima. Vprašanje je zdaj, če bo izgovorjeni besedi sledilo tudi kako dejanje; druga alternativa je ponovno zapovedani molk, to pa bi seveda ne bila vrnitev na staro, marveč korak nazaj. Kakorkoli že — tabuja je konec, v slovenskem vzdušju je novo dejstvo, ki ga ni več mogoče prezreti.

S kakšno oznako pa bo odšlo v arhive zgodovine leto, ki se je komaj začelo? Kaj mu bo dajalo ton v svetovnem in kaj v slovenskem merilu? Tu lahko operiramo le z dejstvi, ki so zagotovo predvidena.

LJUBKA ŠORLI

V Prešernovem gaju

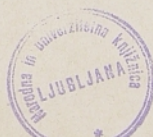
*Med drevjem in grmičjem se spreleta
tihotno šepetanje belih brez:
Pod nami sanja poezije knez —
bila mu pesem je posoda sveta.*

*Poetov duh nam iz onstranstva sije
ko večna luč, ki noč in dan gori.
Za mir, prostost in bratstvo vseh ljudi
srce neiztrohnjeno še mu bije.*

*Prešernov gaj ... Nikjer tako kot tu
ne moremo s poetom govoriti
in v čar njegovih strun se zatopiti.*

*V njem ni več boja, upov in strahu ...
Zdaj mirno spi: zaklade vse razdal je,
ki z njimi Stvarnik ga obdaroval je.*

Svet se bo letos spominjal konca druge svetovne vojne. Dogodek bo letos poudarjen zato, ker teče okrogla obletnica štirideset let, za jubileje pa je seveda naravno, da so svečani. Zani-

999430051

mivo bo gledati, kako bodo slavili nekdanji zmagovalci in kako nekdanji poraženci. Mogoče bo tudi kaka zadrega, saj so se zaveznštva že kmalu po vojni postavila skoraj na glavo. Z gotovostjo lahko pričakujemo slovesne izjave in globoka razmišljanja o dragocenosti miru; škoda le, da bodo te besede, tudi najiskrenejše, izgovorjene v senci raket in z že dolgo sprejeto zavestjo, da mir že štiri desetletja ni drugega kot srečno naključje ali pa kar čudež.

Štiridesetletnica bo seveda globoko odjeknila tudi na Slovenskem. Besede o zmagi NOV in revolucije bodo donele kar se da slovesno, saj so pač daleč največji adut za sistem, ki se prebija skozi velikanske težave in hkrati dobro ve, da slovenski narod ni pozabil, kako so osvobodilno epopejo prevzeli in obvladali možje stalinističnih vizij in metod. Njihovi dediči v »sobi gumbov« mogoče razmišljajo, kako intonirati štiridesetletnico ne le za nazaj, marveč tudi in predvsem za naprej. Zavedajo se, da je — več ali manj — polovica prebivalstva Slovenije rojena že po vojni; da je nekaj deset tisoč rojakov po daljnih celinah zato, ker se je epopeja končala, kot se je; da so mladi na eni in drugi strani kritični do »svojega« tabora in čedalje nestrpneje željni celotne resnice o divjem in tragičnem času očetov; da sta sedanost in bodočnost važnejša od preteklosti za čedalje večje število Slovencev in da umetno vzdrževana sovrastva nimajo perspektiv. Poleg tega se plazi po domovini občutje manjšinstva, zaskrbljenost nad prihodnostjo dobiva, tako se zdi, že tudi narodnostne obrise. Goli triumfalizem ob štiridesetletnici bi v takem ozračju izzvenel votlo in na zelo kratke etape.

Logika terja kako gesto, ob kateri naj bi Slovenci dobili novega kisika, veselja in poguma za čas po slavjih, za dolgi čas, ko homo čedalje bolj potrební drug drugemu, mimo vseh razprtij iz preteklosti in mimo vseh neurejenosti v sedanosti. »Leto 40« se zdi kot nalašč ustvarjeno za začetek drugačnih odnosov v domači hiši, ki je — tako verujemo — še vedno pri srcu vsem.

* * *

Drugačno, pomirjeno in poživiljeno ozračje v matici, bi bilo življenjskega pomena tudi za nas, ki živimo na njenih robovih. Čim bolje je v središču, tem bolje je tudi nam. Ni nam vseeno, kaj se tam dogaja, saj je od tega odvisno, če bomo po linfah prejimali pogum in ponos ali pa malodušje in zaskrbljenost. Zato tudi prizadeto spremljamo dogajanja v slovenskem centru, zato si želimo signalov o renesansi domovine, ki je po srcu tudi naša. Tako bomo okrepjeni v našem zamejskem boju za pravice, ki jih v letu 1985 pričakujemo in terjamo z neomajno odločnostjo.

V slovenska obzorja in čez

Mogoče ne veste, da...

- da je v začudenje Slovenije na zadnjo adventno nedeljo ljubljanski nadškof dr. Šuštar posvetil v diakona bivšega partizana, člana Zveze komunistov in celo miličnika Franca Špeliča iz Begunj na Gorenjskem, ki je tako postal drugi stalni diakon ljubljanske nadškofije ...
- da je slovenski politik Mitja Ribičič ob koncu vojne obiskoval visoko sovjetsko-berijejsko policijsko šolo »Džerdžinski« v Moskvi ...
- da se madžarska narodnostna manjšina v Prekmurju presenetljivo hitro slovenizira ...
- da je pisatelj Rodolfo Doni iz Firenc bival nekaj tednov v Medjugorju, da bi napisal roman »Medjugorje«, ki bo tudi kmalu izšel ...
- da se je v oktobru vpisala v knjigo gostov v kartuziji v Pleterjah — vračala se je iz Medjugorja — Regina von Habsburg s hčerko in spremstvom (ko bi danes še obstajala v Avstriji monarhija, bi bila verjetno Regina von Habsburg upokojena avstrijska cesarica)...
- da je nekaj mariborskih bogoslovcev zažgalo število verskega tednika DRUŽINA, kjer je bila izjava Slovenske škofovske konference o intervjuju dr. Grmiča v JANI ...
- da je ob sestavljanju Karte Združenih narodov v New Yorku Edvard Kardelj hotel predlagati člen, ki naj bi dovoljeval posameznim državam ustanavljati taborišča za politične nasprotnike, pa ga je Aleš Bebler pregovoril, da je predlog umaknil...
- da se je bojev na Falklandskem otočju udeležilo tudi osem mladih argentinskih Slovencev, med njimi vnuk znanega gospodarstvenika dr. Peršuha, ki ga je likvidirala OF, in da sta bila dva med njimi ranjena ...
- da je pisatelj Vinko Beličič dokončal daljši prozni rokopis z naslovom NA PRAGU ...
- da so govor Borisa Pahorja v Cankarjevem domu v Ljubljani, kjer so razpravljali o slovenskem narodu in slovenski kulturi in ki ga je poslušalo okrog 1000 ljudi, trikrat prekinili z dolgim ploskanjem ...
- da je pesnik Matej Bor, kakor je v svojih EPIGRAMIH v ljubljanskem DELU svoj čas zafrknil zborovanje v Dragi, tako zdaj zafrknil predlog Spomenke Hribar, naj bi Slovenija postavila skupen spomenik vsem padlim v zadnji vojni ...
- da je bilo v Ljubljani tik pred izidom lansko predavanje prof. Jožeta Velikonje na Dragi 84 o slovenskem zdomstvu ...
- da bo mariborska opera začela letošnjo operno sezono s »Kačjim pastirjem« tržaškega skladatelja Pavleta Merkušja ...

NOČNI POGOVOR

Le kdaj in kako sem se znašla v tistem prostoru? Tega ne vem, ampak na lepem sem bila tam. Bil je kakor velika sobana, popolnoma prazna, z visokim stropom, ki se je izgubljal nekam v višino. Svetlobo je dobival od prednje strani, tam je bila nekakšna presojna stena, in tja me je vleklo z nezadržno močjo, čutila sem, da mora biti tam tisto, zaradi česar sem prišla semkaj.

Previdno sem se premikala skozi polmrak, in ko sem obstala pred steno, sem se je nalahno dotaknila s prsti: bila je trda in hladna, gladka in prazna, in vsekakor neprepustna. Tu ni moglo biti ničesar zame, razočarana sem se obrnila, da se urnem na drugo stran, tja, od koder sem prišla, a mahoma sem začutila, da se ne morem premakniti. Kdove kako sem tisti hip tudi vedela, da me tam za steno nekdo ali nekaj pričakuje, da se srečanju ne morem in ne smem ogniti. Pa kako naj pridem do njega, ko ne morem skoz steno?

Ničesar tudi nisem videla za njo. In vendar je prišel trenutek, ko me je obvladalo prepričanje, da je tam za steno On, da me čaka in vabi. Kaj naj storim? Kaj hoče od mene? Naj mu poskusim kaj povedati — ali me bo sploh slišal skozi steno?

Sicer pa, kaj bi hotel slišati od mene? Naj mu za začetek povem, kdo sem in kaj delam? To mora vendar vedeti, če je to res On, kakor čutim. Nekaj pa hoče, ko me je priklical, kaj more biti to?

Ne smem ga pustiti tako čakati, sem pomislila, spregovoriti moram, mogoče mi bo kaj odgovoril, pa bom vedela, ali sem bila res poklicana. Osrčila sem se in glasno rekla: »Ali je to nekakšen obračun? Moram položiti račun čez svoje dejanje in nehanje? Račun o tem, kako sem ravnala s tvojimi talenti?« Le od kod so se mi vzela ta vprašanja, saj malo prej še pomislila nisem na kaj takega.

In potem je bilo še bolj čudno, nobenega glasu nisem zaslišala, pa sem le vedela, kaj mi je odgovoril: »Tako je, položi račune.«

Torej zares! sem pomislila. Pa saj to mi ne bi smelo biti posebno težavno. Večkrat preštavam postavke svojega življenja, pluse in minuse, in račun se vedno izteče v moj prid. Samo — mogoče sem pri tem pristranska, preveč reči o-

bračam v svojo korist — kdo ve, kako o teh računih sodi On v svoji pravičnosti?

Iz mojih ust so potem prišle besede spet, čisto drugačne od tistih, ki sem jih pripravljala. »Najbrž je človek težko pravičen samemu sebi,« sem rekla. »Mislim, da tudi ne vem zanesljivo, kaj se kdaj pričakuje od mene. Verjetno pa bi morala biti strožja do sebe in bolj prizanesljiva do drugih.«

Izza stene nisem dobila nobenega odgovora.

Presplošno govorim, sem pomislila, spregovoriti moram kaj več o sebi, kakršna sem bila in kakršna sem. »Znano je, da sem imela zelo težko mladost,« sem rekla. »Taka revščina v domači hiši, da dostikrat še za sproti nismo imeli. Jaz pa sem vedela —, jaz pa sem mislila, da sem nadarjena, in sem se želela izobraziti. Med šolanjem sem si morala skoraj vse zaslužiti sama, da nisem bila v breme staršem, in toliko rečem sem se morala odpovedati.«

»Vse res, a to je bilo nekoč, zdavnaj že,« je prišel odgovor z druge strani stene. »Potem je bilo še veliko drugega.«

»Potem je kmalu prišla vojna,« sem rekla, »in tedaj je bilo pomanjkanje splošno, vsi smo se prebijali, kakor smo pač vedeli in znali. In vendar so bile moje tegobe večje od tegob mnogih drugih: v pol leta sta mi umrli oba starša, in ko je bilo vojskovanje konec, je moj fant odšel čez mejo in se ni oglasil nikoli več. In tako sem ostala sama v življenju.«

»Sorodnikov nič ne šteješ?« je prišlo z onstran stene.

»Res je, imam sestro, ki ima družino,« sem rekla. »Ampak ko gledam to družinsko srečo, samo še bolj občutim svojo osamljenost. Stvari niso razdeljene pravično — — — Ampak ne,« sem vzkljnila prestrašeno, »tako ne smem govoriti. To so besede, ki jih govorim velikokrat, pa to ni resnica, ni vsa resnica. Moje življenje je vendarle prepleteno z njihovim, veliko imam od njih, pa tudi jaz naredim dosti zanje.«

»Ne dosti, veliko premalo,« se je glasil odgovor. »In tudi če bi naredila še več zanje, to so tvoji najbližji, zaradi njih se tvoja tehtnica nič ne nagne. In kaj narediš za druge ljudi?«

Kaj naredim za druge ljudi? »Nič mi ni bilo podarjeno,« sem rekla. »Dolga leta sem si morala v službi pritrgovati, da sem si prislužila

za skromno hišico. Avtomobila nisem nikoli imela, na počitnice hodim k vedno istemu kmetu — ali človek na starost ne sme uživati sadov svojega truda? Vsi me imajo za pošteno, nihče mi še ni očital, da bi bila ravnala narobe. Vem, da smo ljudje sebični in skrbimo najprej zase in šele potem za druge, ampak nekje je vendar meja, pod katero ne moremo, če se hočemo ohraniti na tem svetu. Kaj smem obdržati zase in kaj moram dati drugim — ali imam káko Tvoje napotilo, da bi me vedno nezmotljivo vodilo?»

Vprašanje najbrž ni bilo pravo, nobenega odgovora ni bilo. Poskusila sem drugače: »V vseh takih primerih se odločam po vesti. Vendar — ali se lahko vedno zaneseš nanjo? Ali vedno slišim njen pravi glas?»

»Lahko da je otopela,« se mi je zdelo, da slišim odgovor.

Lotevala se me je potrtnost. »Pa kdaj,« sem vprašala, »kdaj ravnam narobe? Ko bi le vedela...«

»Je tisto s kreditom že pozabljeno?« sem zaslišala, pa nisem vedela, ali prihaja izza stene ali iz moje duše.

»Ah, s tistim kreditom,« sem rekla. »Ko me je sestra prosila, naj ga vzamem zanjo, da bi si lahko kupila parcelo, ki sta si jo z možem tako želela. Jaz pa — «

Onstran je ostalo vse tiho.

»Še sama zase se ne zadolžujem, pa naj bi se bila za sestro?« sem se branila. »Vedno jim dam, kar potrebujejo za življenje, ampak to — «

»Njune žalosti ti ni bilo nič mar,« je reklo, »pa si jo dobro videla. Vse tiste tedne, ko sta te prosila, dokler sta še upala, da bi ti mogla omečiti srce. Takrat, ko bi bila lahko zares storila nekaj velikega zanju, si odpovedala. Bila si položena na tehtnico, pa si bila prelahka. Tako že pri ljubezni do svojcev; kje je šele ljubezen do drugih, pa naposled ljubezen do sovražnikov!«

Bila sem prepadena. »Gospod,« sem vzklila, »saj tiste besede o ljubezni do sovražnikov nisi mogel misliti zares! Kako naj ljubim tistega, ki me sovraži? Pa kdo me sploh sovraži in koga sovražim jaz? Nikogar takega ne poznam.«

»Besede velikokrat skrivajo resnico,« se je glasil odgovor. »Lahko bi vedela, da gre za sovražnost, če praviš, da nekaterih ljudi ne maraš. Pa so tudi cele stranke, ki jih ne maraš, in celi narodi. Njim privoščiš vse neuspehe, in kadar se jim zgodi kaj hudega, se ti prav nič ne smilijo. Tvoje srce je zanje kamen.«

Te besede so mi težko legle na dušo. Kakor blisk razsvetli temačno pokrajino, so mi posvetile v vse kotičke srca in mi razodele, kako se slepim, ko se imam za pravično. In tedaj se mi je zbudil nov strah, ki ga poprej nisem čutila. »Gospod,« sem vzklila, »zakaj sem bila

poklicana predte? Kaj se pripravlja, kaj mi grozi? Zakaj moram polagati račun?»

»Jaz vprašujem, ti odgovarjaš.« Le odkod so prišle te besede?

»Se mi bo kaj zgodilo?« sem vprašala. »Me čaka kaj hudega? Morda najhujšega?«

ŽIVA BESEDA

Ne vračajte hudega za hudo

V novo leto smo kristjani stopili s prošnjo za mir: v svetu, ki je poln vojnih spopadov, ljudi, ki se ne prenašajo med seboj in vidijo samo svoje koristi. Ta velika potreba je na poseben način v srcih mladih, ki s pričakovanjem gledajo na obe velesili, da bi vendar pozabili na željo po nadvladi. Otresti se moramo načela, ki je veljalo za stare: Če hočeš mir, pripravlaj vojno.

Kristjani sledimo Jezusu, ki gleda na stvar popolnoma drugače, saj so njegove besede: Blagor miroljubnim ... Vsi, ki nosimo to skrb v svojem srcu, delamo za mir. Zanj se borimo z orožjem ljubezni in pravičnosti. Premagati moramo tisto, kar povzroča spore med ljudmi in narodi: boj za nadvlado, rasne in socialne krivice. Ta boj ne pozna nasilja. Od nas zahteva duhovni napor, ki je veliko večji kot golo kopičenje orožja. Zahteva notranje spreobrnjenje. Samo novi človek, ki je ves v službi ljubezni, lahko ustvari nekaj lepšega. Gradi novi, boljši svet.

Zato kristjani nikoli ne vračamo hudo za hudo. To ne pomeni, da priznavamo slabemu domovinsko pravico v življenju sveta. Slabo ostane to, kar je: greh. Globoko pa se zavedamo, da nasilje povzroča samo nasilje. Začarani krog, iz katerega nas lahko potegne samo nasvet apostola Petra: Ne vračajte hudega za hudo, ne sramotenje za sramotenje ... Kajti bolje je, da trpite za dobra dela, če hoče božja volja, kakor za huda.

Storiti moramo vse, kar je v naši moči, da svet ne pade ponovno v brezno svetovnega spopada. Ta namreč žali Boga in človeka, ki sta predmet kristjanove ljubezni. Moč svoje vere pokažemo, če se v našem vsakdanjem življenju vidi, da edinost zmaga needinost, pravičnost krivico, ljubezen sovraštvo: življenje smrt.

MILAN

Odgovora ni bilo, in vendar sem se začela umirjati. Le kako je bilo to, porajati se mi je začel občutek, da je strah odveč, da mi je v tem pogovoru nekaj podarjeno, da sploh ni bil obračun...

Ko sem se zbudila, sem bila že čisto pomirjena.

NEMA PLAT ZVONA

V dolgem obdobju svojega bivanja si je človek ustvaril razmere, v katerih gospodari naglica. Čas nas začenja priganjati že takoj zjutraj. Niti še dobro nismo pogledali v beli dan, že zdravimo, potem ko smo zlili vase največkrat prevročo kavo, v službo, v šolo, po opravkih. Ves dan nas čas priganja tako, da ničesar ne opravimo več premišljeno, pač pa površno in z naglico, brez posebnega prizadevanja, da bi se v karkoli poglobili. Ritem nam narekujejo zunanji dejavniki in komaj da smo še gospodarji samega sebe.

Z informacijami nas bombardirajo od vsepovsod tako intenzivno, da so že na vrsti druge novice, ko še nismo premislili in prebavili prvih. Lahko da smo take sorte, ki ji ni odlika kritičnost, in jemljemo kot zlatò vse, kar nam drugi, še posebej v tiskani besedi, nudijo. Zato je naš pogovorni dan prepoln brezosebnih »saj je tako pisalo«, »povedali so tako po radiu« ... Od tistih, ki so kritični, pa za kritiko nimajo časa, se tedaj razlikujemo le po tem, da se sploh ne vprašamo, če je v sporočilu kaj narobe. Popolnoma verodostojno je, če tako piše dnevnik, da v razoru karizmatičnosti umrlega voditelja označiš kar celo njegovo stranko za edino moralno neoporečno.

Prav tako upravičeno pa se bralec sprašuje o sposobnosti presoje tistega časnikarja, ki je s posebnim poudarkom po radiu poročal, kako se je prvič zgodilo, da je tajnik fašistične stranke prestopil prag templja italijanskih komunistov, zato da bi v svoji novinarski neokretnosti poudaril pokojnikovo brezmejno veličino.

Vendar običajno ne doživimo nobenega najmanjšega odmeva na objavljen misli. Če kdo koga kritizira, ker upa, da bo s tem sprožil val pomislekov, premislekov in poglobitve, navadno ne doživi, da bi se pri nas kaj premaknilo. Če pa se že kaj premakne, dobi obliko polemike ali »pranja umazanih cunj«, kar je verjetno stopnja, ki je nam bolj dosegljiva. Obmetavati se začnemo na mrtvo z »zakrknjenimi

klerikalci« in s »podružnicami SKGZ«, kar je dopustno le, če se dogaja med našimi štirimi stenami, saj predstavlja varnostni ventil za pritiske, ki jih ne moremo potlačiti. Nekako tako kot mozoljavost, ki si jo mladostnik na vse načine prizadeva odstraniti, a mu vseeno kazi obraz.

Naša prizadevanja so hvalevredna. Ali, kakor je bilo že povedano: če hočemo, znamo ... biti enotni. Vendar je taka enotnost vse preveč prozorna in izjemna, da ne bi nazadnje o njej pisalo v italijanskem pismu bralcev. Mnenje je bilo, da je v Gorici celo stranka, ki običajno na široko razkazuje svoje vidne barve, te embleme skrila, da bi politično lahko več dosegla.

Verjetno bo ta tema našla nekaj več odmevnosti, ker so politične stranke delavne in budne. Mi se z budnostjo ravno ne moremo pohvaliti. Kar pride na dan v govorjeni ali pisani besedi odpravimo z »lepo«, »se mi je dopadlo«, »lepu ste povedo«... in avtor je lahko zadovoljen, da smo vsaj nekaj

rekli. Tako vsaj ve, da smo slišali ali prebrali.

Slabo je, ko odmevnosti nimaš in ne veš, če ljudje slišijo, če berejo, če razumejo ... Če si bil zadosti jase in razumljiv, če jih tema, ki jo obravnavaš, zanima, če je glasba, ki jo predvajaš po njihovem okusu ... Včasih se po radiu, če ima neposredno zvezo, res kdo oglasi, navadno so to vedno isti posamezniki, ki bi jih kar lahko že ogoril po imenu ...

Tem je žal po radiu še premalo zborovskega petja, ki naj bo naše, tudi če ni kvalitetno. Dopustne so vmesne arabeske narodnozabavne glasbe. Zdi se tudi, da vsi ljubijo enourne govorne odaje brez kančka vmesne glasbe.

Prebiranje spominov je prijetno, ko ga slišiš prvič, mi pa imamo dovolj trdo kožo, da nas tudi večkratne ponovitve prebiranja spominov iz naše polpreteklosti nič ne motijo, čeprav bi po naravnih zakonih morala biti večkrat pregreta jed zagatna.

Morda pa bi s kančkom večje kritične odmevnosti — še posebej, če bi vedeli, komu naj naslovimo pripombe in nasvete, da bodo vsaj objavljeni, če že ne upoštevani, — naša sredstva javnega obveščanja od radia do dnevnika z vmesnimi tedniki in revijami doživela nov vzlet!

JELKA CVELBAR

Razpis likovnega natečaja

Sklad »Mitja Čuk« razpisuje likovni natečaj za osnutek svojega znaka, in sicer pod naslednjimi pogoji:

1. Tema:

»Pomagajmo otrokom!«

2. Natečaja se lahko udeležijo otroci do 15. leta starosti.

3. Izdelki so lahko v poljubni tehniki, vendar je obvezen format A4.

4. Osnutki naj bodo opremljeni na narobni strani z imenom, priimkom in naslovom.

5. Osnutke pošljite na naslov: Sklad »Mitja Čuk«, Narodna ul. 79 34016 Opčine, do 31. marca 1985.

6. Izdelke bo ocenila šestčlanska komisija likovnikov.

7. Prvonagrajeni osnutek postane znak sklada.

8. Podeljene bodo tri nagrade: Prva nagrada: mini magnetofon.

Druga nagrada: knjižni bon za 50.000 lir.

Tretja nagrada: knjižni bon za 20.000 lir.

9. Mnenje komisije je dokončno in je vsaka pravna pot izključena.

10. Vsi izdelki bodo razstavljeni: čas in kraj razstave ter razglasitev in podelitev nagrad bodo objavljeni v sredstvih javnega obveščanja.

Dr. Rajko Ložar

1904 - 1985

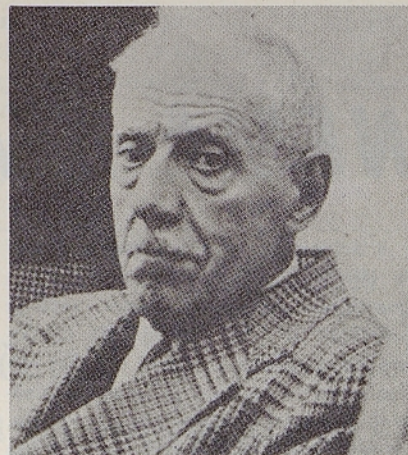
Iz Združenih držav je prišla vest, da je v mestu Manitowoc v zvezni državi Wisconsin umrl 4. januarja znani slovenski arheolog, umetnostni zgodovinar in publicist dr. Rajko Ložar. V omenjenem mestu je bil v povojnem času do upokojitve ravnatelj muzeja »Rahr Civic Center and Public Museum«. Pokopali so ga 8. januarja v Milwaukeeju.

Dr. Ložar, ki je 28. avgusta lani praznoval 80-letnico, je bil Ljubljančan. V Ljubljani in na Dunaju je študiral arheologijo in umetnostno zgodovino.

Arheološko in etnološko je delal od leta 1929 do 1940 kot kustos Narodnega muzeja v Ljubljani, od leta 1940 do 1945 pa kot ravnatelj Etnografskega muzeja. Bil je tudi urednik revije Etnolog in je pripravil zbornik Narodopisje Slovencev.

Med obema vojnama je bil tudi videc umetnostni zgodovinar. Bil je eden najvidnejših katoliških publicistov tridesetih let. Opažen je bil njegov uvod v antologijo Sodobna slovenska lirika iz leta 1933. V letih 1931-32 je bil eden izmed treh urednikov Doma in sveta, potem je bil med pobudniki zbornika Krog. Slovence je tudi seznanjal s takratno mlado eksistencialistično filozofijo.

Ob koncu vojne se je dr. Ložar umaknil na Koroško, kjer je bil do leta 1950 profesor na slovenski begunski gimnaziji v Špitalu. Že prve čase begunstva je s prijateljem na kolesu obiskoval vso slovensko in dvojezično Koroško, zbiral gradivo o slovenskih koroških narečjih in o kmečkem stvarstvu. Veliko značilnih, danes že pre-

delanih ali podrtih hiš je fotografiral. O koroški arhitekturi in narečjih je pisal v takratno Koroško kroniko, v Severni Ameriki, kamor se je nato izselil, pa je gradivo še urejal. Študijo o arhitekturi misli zdaj izdati celovška Mohorjeva družba.

Dr. Ložar je pisal v več zdomskih in zamejskih revijah in listih. Tako tudi v tržaški Most, v celovško Družino in dom, v buenosaireško Meddobje in drugam.

JOŽE VELIKONJA

»VEZI MED NAMI ODMIRAJO«

»Bogdaj; žalostno novico sem Vam hotel sporočiti.«

Takole se je oglasil po telefonu stari prijatelj iz Milwaukeeja. Preden je končal, sem zaslutil, da mi bo sporočil Ložarjevo smrt.

Avgusta je obhajal svojo osemdesetletnico. Ljubljančan, rojen 29. avgusta 1904. Zadnje mesece je bil navezan na domačo okolico po težki operaciji. Doslej se je otepal telefona, končno si ga je dobil. Hitel je. Njegovo zadnje pismo od 28. avgusta 1984 je bilo že šesto obširno pismo v treh mesecih poletja. Z zagnanostjo je lovil trenutke in zapisoval, »da se ne pozabi«.

Ne bi mogel reči, da sva si bila prijatelja. Dvajset let naju je ločilo po starosti; bil je trinajst let mlajši kot moj oče, s katerim sta si bila dokaj blizu. Pri nas doma smo ga imeli za »mlajšega«, da smo ga ločili od starejše dominsvetovske generacije.

Slovenske stvaritve in slovenski ustvarjalci odhajajo; redki med njimi s priznanjem doma in širokega sveta. Pred več kot desetimi leti so me v Sloveniji spraševali, kam je izginil. Ko je šel v pokoj kot ravnatelj muzeja v Manitowocu, nisi mogel vedeti, kje bi ga našel. Brez telefona, njegov naslov je bil poštni predaj 347. Zaprl se je v Manitowoc, študiral, pisal, ustvarjal, polemiziral, a malokdo je mogel do njega v osebni stik. Le prijatelji iz Milwaukee-

ja. Zahteven je bil, od znancev je marsikaj pričakoval in se jezil, ko mu niso hoteli ali mogli ustreči. Midva sva se sporazumevala po pismih. Od prvega, ki nosi datum 1. februarja 1960, do zadnjega v avgustu se mi jih je nabralo petdeset. Polna so zgodovinskih drobtin in resnih komentarjev. Po vojni sva se srečala samo enkrat, ko sem ga obiskal v muzeju v Manitowocu leta 1961. Poznala sva se že davno prej.

Bil je in ostal kot riba na suhem izven svojega miljeja; hlasta za vodo in se premetava po peščeni obali. Petintrideset let se je boril, da bi ga svet zunaj spoznal in da bi ga svet domače Slovenije priznal. Šele v zadnjih nekaj letih so mu Korošci odprli stran! svojih revij; ko je leta 1950 odhajal v Ameriko, so mu želeli srečno pot v svet, namesto da bi ga pridržali. Danes bi radi bili ponosni nanj, morda se ga bodo spomnili z osmrtnico. Ker se je pred nekaj leti sprl z urednikom Ameriške domovine, tudi za ta list ni več pisal. Argentinska Druga vrsta mu je dala novo korajžo. Odkar je bil v pokoju, je mnogo pisal, urejal svoje arhive in zapiske, obenem pa iskal, kje in komu bi vse skupaj bilo lahko koristno. Pred leti mi je pisal, da bi najraje vse zažgal, ker slovenski izseljenski primitivizem ne zasluži, da bi se ponašal z dokumenti njegovega ustvarjanja.

Ko je iz mnogostranosti svojega zanimanja prehajal v globino znanstvenega ustvarjanja v svoji glavni stroki, slovenski arheologiji, ga je konec vojne pognal v svet. Ko je bil na višku svojih ustvarjalnih sil, mu je zmanjkalo tal pod nogami, znašel se je v begunskem taborišču na Koroškem, leta 1950 odšel v Ameriko, delal štiri leta v tovarni Imperial Brass Manufacturing Company v Chicagu, odkoder je odšel v Manitowoc za ravnatelja krajevnega muzeja. Bolj kot znanstveni delavec, kar je hotel biti, je postal rokodelec in organizator, urejevalec, mizar in tesar, preparator in hišni oskrbnik; lotil se je vsega, kar je bilo treba napraviti. Ni si mogel privoščiti, da bi rekel »Ne, tega pa ne bom, tega pa ne morem.« Ostal je tam sam tudi potem, ko je šel v pokoj. Vedno bolj je pogrešal slovenske družbe, postajal je z leti vedno manj okreten in je manj potoval. Pred letom je šel na obisk na Koroško in se vrnil z mešanimi vtisi.

Posnemam iz pisma od 19. novembra 1978: »... Jaz sem začel pisati dnevnik tisto noč, ko sem prišel čez Ljubelj in pišem te oslarije še danes. Ampak zaradi večnih preiskav angleške vojaške policije v lagerju sem prvotni dnevnik od Vetrinja do 1946 sežgal, čez nekaj let pa obnovil po spominu ...« Nikdar mu nisem dal vedeti, da je bil eden teh angleških policistov moj kasnejši kolega na univerzi. Doberšen del slovenske emigrantske zgodovine je v teh zapiskih, gledane skozi bistra očala razgledanega pisca. Upam, da so se ohranili.

Dr. Ložar, estetik, kritik, umetnostni ocenjevalec, urednik, arheolog, učitelj ... Če bi hotel navesti vse oznake, ki mu po vsej pravici pripadajo, bi jih moral naštetih nekaj ducatov. Mene je vezalo nanj predvsem spoštovanje in zaskrbljenost, ali mu bo mogoče v tujem svetu vsaj del sposobnosti uveljaviti. V malenkostni meri mu je to uspelo. Podobno kot berem v ljubljanski reviji, da v slovenskih šolah doma več otrok pozna Humanija kot Prešerna, v Ameriki več slovenskih ljudi pozna Jankoviča kot Ložarja. Ložar se je ob prihodu v Ameriko v dobri veri naslonil na podpornike, ki niso poznali ameriškega akademskega sveta in so ga silili, naj skoro petdesetletnik začne na novo kot študent — dobil je ponudbo za študenta-asistenta na naši univerzi v Seattleju — iz tega naj bi morda bilo kaj. Begunski izobraženec v tistih letih ni bil dobrodošel na ameriških akademskih ustanovah. Kljub začetkom hladne vojne s komunistično Evropo, so bili znanstveniki iz Vzhodne Evrope (Slovenija je spadala vanjo) nekako sumljivi. Tudi angleško so govorili z močnim naglasom. Ložar ni bil edini, ki so mu bila vrata v ameriški znanstveni svet zaprta. Za Amerikance je bil prestar, da bi začel znova. Hvala Bogu, da so se ta gledanja do danes vsaj delno spremenila in imajo novi begunci iz totalitarnih dežel nekaj lažjo pot.

V Sloveniji je desetletja po vojni vladal oster kulturni molk o vsem, kar so »begunci« kdajkoli ustvarili. Ložarjevo ime je izginilo tudi tam, kjer so se sklicevali na njegova dela. Mladi znanstveniki so pisali o njem kot že davno pokojnem. Šele pred nekaj leti se je ta molk odtajal. Ne po posredovanju nekdanjih Ložarjevih kolegov in sodelavcev, ti molka niso prekinili. Novi rod znanstvenikov, ki ni obremenjen s partizanščino, je začel priznavati in spoštljivo sprejemati kvalitetnost ustvarjanja, ki označuje bogato Ložarjevo aktivnost v buržujski Jugoslaviji. Da je kot ured-

nik Dom in sveta prvi spoznal kvalitetnost Kocbekovih pesmi in jih tam objavil; da je prvi predstavil Goršeta in njegovo ustvarjalnost ob Malešu; da je utrdil bistvene poteze slovenske katoliške kulturnosti ob Vidmarjevi nevtralnosti; da je ob Adamičevem obisku zajel v pretresljivem eseju osnovne prvine slovenstva — Adamič ni dovolj razumel slovenskega jezika, da bi se z Ložarjevimi tezami seznanil, kakor se ni z Župančičevimi; da je postavil slovensko arheologijo na znanstvene osnove ... in še in še. Ta zapisek ne dovoljuje, da bi vse navedel. Skoro tristo člankov, poročil in sporočil, ocen in knjig je napisal v šestdesetih letih ustvarjanja. Večino v prvih dvajsetih letih od 1922 do 1942. Z začetkom vojne so občila, kjer je doslej objavljali, usihala in se mu končno zaprla. V izseljenstvu se je loteval polemičnih zapiskov; odrezan od osred-

ANTON SLAVIČ

Pismo

*Draga mama,
kako se imaš,
ko tako sama
živiš
na sredi mojega srca?*

*Želiš,
da bi se v svetli dom
povrnil tisti vedri smeh,
ki ga iz davnih dni poznaš,
ko nisva še bila samá.*

*A vem, da veš,
da jaz nič več ne bom
vesel kot v tistih dneh,
in da mi oprostiš,
ker sem zdaj sam
in ker imam
doma
samo še tebe in Boga.*

njih znanstvenih ustanov, sicer rabit z idejami, a jih ni hotel izpisati, dokler jih ni mogoče znanstveno preveriti. V Manitowocu to ni bilo mogoče. Drugod pa zanj ni bilo prostora.

Dr. Ložar je bil najpomembnejši kulturni ustvarjalec slovenske povojne emigracije. Večini nepoznan, od množice nepriznan. Trda in proletarska Amerika mu je omogočila novi dom, provincialni Manitowoc mu je bil pribežališče na dolgi poti po svetu. Ko se mu je hotel izviti, ni več zmogel. Očital mi je, da ga spomladi nisem obiskal. Saj sem bil v Chicagu. Letošnjo pomlad sem ga nameraval. Pa se mi je čas izmuznil in bo ostal le spomin.

Tisti, ki smo ga poznali in ga cenili, smo silno prizadeti. Vsi drugi, ki niso vedeli zanj, so tudi osiromašeni, čeprav se izgube ne zavedajo. Vezi med nami odmirajo, ker umirajo ustvarjalci. Smrtna kosa je imela te mesece bogato žetev.

Slovenski toponimi v Trstu (2.)

V prejšnji številki sem se oddolžil stoletnici Generinijeve knjige o tržaški toponomastiki in sem tako začel potovanje v preteklost, ki ga lahko nekaj časa nadaljujem. Danes se bomo premaknili v sam začetek 19. stoletja, ko je v Trstu izšla podobna knjiga z opisom Trsta in njegovih ulic: letnica njenega natisa je 1808, avtor je Antonio Cratey. (1) Generini se je gotovo oprl na to delo, ki ga tržaški zgodovinarji dobro poznajo. Tudi Crateyeva knjiga se začne s seznamom tržaških škofov, kapetanov, predsednikov in guvernerjev, obsega zgodovinski pregled in našteva ter razlaga imena ulic in trgov (**androne**, 37 po številu, **contrade**, 178 po številu, in **piazze**, 30 po številu, s skupnimi 245 enotami). Preden jih skupaj pregledamo, naj opozorim na rečno ime **Raca** (= Reka), ki ga Cratey omenja na 9. strani: katera reka ali Reka je to?

Contrada Braineck (Generini piše: **Braineck**) je ulica, na kateri stojita dve stavbi, ki sta bili last plebejske družine, popolnoma izginule v mestu in okolici že leta 1702. (2)

Androna o Contrada Briz, 76 let pred Generinijem sta torej kar dve ulici (**androna** je zaprta uličica, **contrada** je tedanje ime za ulice, pri Generiniju že **via**) nosili ime po »plebejski in imoviti družini **Briz**, ki je v preteklosti živila

(1) Perigrafia dell'origine dei nomi imposti alle Androne, Contrade e Piazze di Trieste che servir può d'aggiunta alla Cronica del P. Ireneo della Croce pubblicata nell'anno 1808. da Antonio Cratey patrizio triestino, effettivo segretario e direttore dell'ufficio di spedizione dell'Imp. Reg. Giudizio Civico Provinciale. Trieste, dalla tipografia di Gasparo Weis.
(2) Str. 28

v Trstu in je tu posedovala različne hiše ...; s Francem Bricem, zadnjim članom te družine, umrlim leta 1754, je ta izginila«. (3)

Contrada del Coroneo: »Coroneo je ime onemu prelepemu vinogradu, ki ga je ljubljanski knezoškof Tomaž Cren leta 1623 podaril patrom jezuitom ...« (4) Vinograd nosi ime pač po njegovem lastniku Hrenu in to ime se je ohranilo v italijanskem poimenovanju Coroneo.

Androna e Contrada Gruculich: uličica in ulica nosita ime »po danes povsem izginuli družini Gruculich, ki je bila, kljub plebejskemu izviru, veridar bogata in je prišla v 16. stoletju iz Dalmacije v to mesto ter je v ti uličici in ulici imela nekaj hiš«. (5)

Androna Jasbizza (na drugem mestu zapiše to ime v obliki **Jasbissa**): »leta 1750 je prišla s Kranjskega v to mesto ženska, imenovana Cattarina Jasbiz ...« (6)

Contrada Kovazh: »Kovazh je kranjska beseda, ki pomeni kovača in podkovača; ne smemo se čuditi, če nosi ena številnih ulic kranjsko ime, ko smo mejaši s Kranjsko in celo naši kmetje ne govorijo nikakega drugega jezika mimo kranjskega ...« (7) V razliki od Generinija, ki je slovensko besedo že prilagodil italijanskemu pravopisu (**Covaz**), se Cratey poslužuje čiste bohoričice: prav tedaj se je tudi Franze Preshirn učil pisati kovazh ...

(3) Str. 29.

(4) Str. 123.

(5) Str. 146.

(6) Str. 147.

(7) Str. 148.

— pod črto - pod črto —

Odmevi na Pahorjev govor v Ljubljani

Čeprav samo posredno, ne moremo mimo dvodnevnega posveta, ki ga je Društvo slovenskih pisateljev organiziralo v prvi polovici januarja v Cankarjevem domu v Ljubljani. Posvet je močno odmeval v slovenskem javnem prostoru, pa ne samo zaradi prispevka Borisa Pahorja, ki je govoril kot manjšinski pisatelj in ob katerega se je obregnil tudi Primorski dnevnik. Med Slovenci se nekaj premika, pa ne na politični ali ideološki ravni, saj sta režim in partija trdna in neomajna in se zares ne bosta dala presenetiti od kakršnekoli politične alternative, ki bi kdaj pa kdaj kar prav prišla, da bi lah-

ko nekoliko delili odgovornost. Ne, premika se v slovenski zavesti, v tisti, katero je marsikdo že dokončno odpisal in napovedoval konec naroda zaradi množične otopenosti, neživljenjskosti in lenobnosti do nacionalnega vprašanja. Dovolj pa je bilo nekaj člankov in nastopov, ki so na primer opozorili na nevarnost skupnih jeder in usmerjenega izobraževanja, da je zanimanje naglo naraslo in doseglo z nekaterimi odmevi plebiscitarni pomen, pa čeprav je še tako neuraden. V Cankarjevem domu je šlo za vprašanje odnosov med politiko in kulturo kot odraz skrbi za prihodnost naroda in njegove perspek-

tive. O posegu Borisa Pahorja je Primorski dnevnik objavil izjemoma zelo izčrpno poročilo izpod peresa svojega ljubljanskega dopisnika in šele dan ali dva potem je uredništvo čutilo potrebo, da postavi pike na »i« (po svoje, seveda).

Močno pa se je čutil prizadetega Izvršni odbor SKGZ, ki je razpravljalo o Pahorjevih trditvah v Ljubljani in jih obsodilo: »Očitki SKGZ, ki jih Pahor našteva, so pavšalni, brez sleherne analize, zgodovinsko netočni in brez upoštevanja objektivnih razmer v raznih povojnih obdobjih, zato so sad bolesterne iskanja slabosti, v mnogih stvareh

Contrada della Materizza: »...neka Maria Zusner, po izviru s Kranjskega, je imela javno gostilno v Materiji in leta 1762 se je preselila v to mesto ...«; (8) Generini navaja za Materico drugi priimek; Rossmann, in zamolči, da je bila Kranjica.

Na strani 203 navaja Cratey imena slovenskih vasi v tržaški okolici: pozoren sem postal na njegov zapis **Banni** (slov. **Bani**) namesto poznejšega in sedanjega **Banne** (kar odgovarja prvotnemu slovenskemu tožilniku v zvezi **grem v Bane**). Za vsako vas navaja število hiš in število prebivalcev: največ hiš ima Prosek (145), najmanj Lipica (1), največ prebivalcev »**Obchina**« (618), najmanj Lipica (50). V Lipici je bila očitno stanovanjska stiska (50 prebivalcev v eni hiši), medtem ko gre razmerje med prebivalci in hišami sicer od najhujše gneče v Padričah (5,28 prebivalcev na hišo) do najlažje obljudenosti na Proseku (3,29 prebivalcev na hišo). Vseh 12 slovenskih vasi na Tržaškem ima 879 hiš in 3809 prebivalcev.

Contrada Tigor »je tretje ime, ki ga nosi ta ista ulica. Ko smo opisali ulico Covatz (to pot brez bohoričice), smo ugotovili, da ne znajo naši kmetje nobenega drugega jezika mimo kranjskega, zato se ne čudimo, da nosi ulica zunaj mesta kranjsko ime; to pač pomeni, da prav oni v nji stanujejo; to ime se glasi **Tigor**, namesto **Tu gor**, kar pomeni 'qui sopra', pri čemer hočejo s to sestavljeno in popačeno besedo dajati na znanje, da je to ulica, ki se začne pri četrti Svetega Lazarja ...« (9) Kajpada je to nesprejemljiva paretimologija, saj ga ni slovenskega kraja, ki bi imel ime tu-gor ali tam-dol ali na podoben način sestavljeno ime. Dejansko ne znamo razvozlati nastanka, pomena in zgodovine imena **Tigor**. Vendar Cratey si ni pomišljal iskati tržaškim toponimom tudi slovenski izviri.

Contrada del Torrente: ko Cratey obravnava na str. 261 to ulično ime (to je poznejša **Corsia Stadion**, danes ulica **Cesare Battisti**), našteva vse potoke, deset po šte-

(8) Str. 166.

(9) Str. 258.

vilu, ki tečejo skozi mesto, pove, da je temu potoku ime **Klutsch**: grafija je nemška, ime je slovensko: **Kl(j)uč**.

Če smo pri Generiniju ugotovili, da nosijo slovensko ime (ali vsaj domnevno slovensko ime) 3 odstotki mestnih ulic, pri ožjem, manjšem mestu v začetku 19. stoletja ugotovimo, da nosijo slovensko ime kar 4 1/2 odstotki njegovih ulic.

Ta izlet v tržaško preteklost bomo še nadaljevali, da ugotovimo, kako nastajajo in izginjajo slovenska krajevna imena v našem mestu. V Benetkah, tako smo pred kratkim brali, vzpostavljajo spet stara ulična imena. Mislite, da bojo kako staro ulično ime vzpostavili ponovno tudi v Trstu? (Zaupno: mislim da ne.)

ANTON SLAVIČ

Dediči »nebeškega kraljestva«

Tako. Odšli

so. Vsi.

Nanagloma,

da ne bi (česa) zamudili.

Nam pa nenadoma

— o Bog se usmili! —

ostaja le še kri,

ki so jo — vedoma pustili

kot dediščino našim gluhim letom.

In zdaj pač — v sebi strti,

sperti s svetom —

postopamo po svoji lastni poti.

A kri kipi

po naših žilah in leži

na duši... O Gospod,

v dobroti

svoji spomni se sirot!

— pod črto - pod črto —

pa celo bolečnega iskanja slabega v dobrem. Pri vsem tem izpadejo tisti, ki so resnično krivci za naše težave, kot nevtralni opazovalci slovenskih zdrah, saj naj bi bili celo manj nevarni od matice«.

»Praksa je najbolj objektivna, a tudi strog ocenjevalec sleherne politične pobude. Če še tako na videz dobra zamisel, posebno še, če je vabljivo stilizirana, take preizkušnje ne prenese, je za ropotarnico. In o tem, o njegovih propadlih političnih poskusih bi nas Boris Pahor iz svojih grenkih izkušenj lahko kaj poučil«.

Pahor se bo sam branil in sam utemeljeval svoje trditve, mi pa se le vprašamo, ali se je SKGZ-ju in njenim gospodarjem vedno vse posrečilo, ali so

vedno pravilno upravljali zadeve, ki so jim zaupane? Kaj pa tistih tisoč in več, ki so Pahorja s ploskanjem podprli in mu izrekli odobravanje?

O stvari pa je razpravljal tudi CK slovenske partije in glavno besedo je imel predsednik Šetinc, ki je med drugim označil prvi večer posveta kot »rahlo nacionalistično obarvan« in se je ustavil pri Borisu Pahorju: »... je odločno zavrnil na tribuni izraženo misel Borisa Pahorja, po kateri je glavna tragika v tem, da Slovenija rešuje vprašanje naroda ideološko in da matici gre predvsem za to, da bi si v zamejstvu ustvarila sebi zveste politične postojanke. Šetinc je dejal, da so takšno podtikanje zavrnilo zamejci sami, od komunistov do katolikov, kar samo pri-

ča o Pahorjevi odtujenosti od matice in samega zamejstva«. Tako poroča DELO o Šetinčevem posegu na CK partije. Ne vemo sicer, kaj mislijo o Šetinčevi trditvi komunisti, nam »katolikom« pa ni prav, da Šetinc interpretira naše misli; mi podpišemo, kar je Pahor izjavil v Ljubljani in kar je publika pozdravila z dolgim aplavzom.

Statistike

Na Padričah živi 230 Slovencev in 230 Italijanov.

V brk vsem deklaracijam, da hočemo varovati slovensko lice naših vasi, mnogi domačini prodajajo še naprej parcele tujcem, sovaščanom pa jih ne privoščijo.

Spomenka, Ribičič in ostali

Nekaj novih, večinoma »pravovernih« odmevov v ljubljanskih listih, nov poseg Spomenke Hribar, dolga zapisa bivšega sokola Zorana Poliča v ljubljanskem dnevniku in Mitje Ribičiča v Naših razgledih. S tem se je v zadnjem času nadaljevala v osrednji Sloveniji razprava o pokolih domobrancev v Kočevskem Rogu in drugje po vojni, o kateri je Mladika že dvakrat zaporedoma kar obširno poročala. Zdi se, da so v osrednjem dnevniku ustavili izmenjavo misli, ki pa se je tu pa tam pojavila tudi v drugih okoljih.

GOVORI IN ZASEDANJA

Tako so o pokolih spregovorili na že sloviti dvodnevni tribuni Društva slovenskih pisateljev o slovenskem narodu in o slovenski kulturi, ki je bila sredi januarja v Cankarjevem domu v Ljubljani.

Iz poročil se da razbrati, da sta se obregnila ob pisanje Spomenke Hribar Miloš Mikelin in Marjan Pungartnik, češ da je lahkomišelnost v svojih trditvah in da zlorablja literaturo v politične namene. Obema je sama odgovorila in se zavzela za pluralizem mišljenja ob odkljanju ideoloških ekskluzivizmov.

V Gradivu za razpravo za sejo Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije o kulturi, ki bo maja, je med drugim ugotovitev, da se v zadnjem času množijo težnje po prevrednotenju ali drugačnem vrednotenju naše preteklosti. Čeprav so težnje razumljive, se z njimi pojavljajo tudi »enostranske, neobjektivne, zgodovinsko popačene ocene, ki niso daleč od stališč mednarodnega antikomunizma in slovenske politične emigracije«. In še: »V zadnjem obdobju posega literatura po raznih travmatskih dogodkih iz naše preteklosti (Goli otok, dachavski procesi, moralno problematične epizode iz narodnoosvobodilnega boja itd.), čemur načelno spet ni oporekati, ker umatnost zmerom išče konfliktne in dramatične dogodke za upodabljanje človekovih značajev in usod. Politično problematično postane to šele tedaj, ko začne prevladovati reakcionarna politična tendenca in začne postajati sredstvo reakcionarne politične manipulacije. Tega pa za večino sodobne umetniške produkcije — z izjemo nekaj posameznih fragmentov — ni mogoče reči.«

19. decembra 1984 je v Skopju spregovoril o delu varnostnih organov D. Čulafič. Izjavil je: »Naša revolucija nima kaj skrivati pred tehtno znanstveno obravnavo ter pravo objektivno zgodovinsko obdelavo.« Malo pred tem pa je dejal, da se številni dogodki prikazujejo neustrezno, tendenciozno ali s potvorbami. »Nasprotniki sedanje družbene ureditve to zlorabljajo za svojo propagando in se brez pomislekov za-

vzemajo celo za rehabilitacijo izdajalcev, vojnih zločincev in kvislinskih gibanj.« (Delo, 20. dec. 1984)

V Sloveniji pa je predsednik borcev Bogo Gorjan med govorom o dražgoški bitki podobno razvil misli: »Tudi mi smo za to, da se še nedorečene stvari razčistijo do kraja. Hitreje kot doslej. Vendar se bomo še naprej odločno upirali preveličevanju slabosti... Mislim celo, da smo že doslej preveč popuščali tistim posameznikom in organiziranim grupam, ki sicer v imenu kulture, demokracije in svobode vendarle iščejo samo prostor za ustvarjanje idejne in politične razdvojenosti pri nas.« (Delo, 14. jan. 1985)

BOR IN BOREC

Z dvema epigramoma, ki sta sicer v medsebojnem nasprotju, se je v Književnih listih Dela oglašil v zadevi tudi pesnik Matej Bor, v isti prilogi pa je omemba, da 12. lanska številka revije Borec v razdelku Na naš naslov prinaša pismo Zdenka Zavadvla o pokolu domobrancev in odgovore Milice Strgar, Dušana Bibra, Borisa Mlakarja ter Frančka Bohanca. Slednji je zapisal, da revija sicer zavrača »politikantsko pririvanje«, se pa zavzema za to, »da je treba z vso resnostjo preučevati tudi dogodke, ki z vidika humanistične presoje presegajo meje umljivosti, so pa tragična posledica neštete števila družbenih, zgodovinskih in osebnih destrukcij.« (Delo, 17. jan. 1985)

»UGOVORI IN PRIPOMBE«

V rubriki Književnih listov Ugovori in pripombe, kjer je imela polemika do konca lanskega leta največ prostora, je bilo ta čas še nekaj odmevov.

Dne 13. decembra 1984 so objavili pismi Zvoneta Lebarja in Alojza Hafnerja.

Prvi zaključuje: »Zgodovina je potrdila, da so bile žrtve na oni drugi strani zmeta. Ali naj torej to zmeta vsakega posameznika, ker je hotel biti belogardist, črnosrajčnik ali karkoli drugega (le partizan ne), zdaj še z zlatimi črkami vklešemo v obelisk? Ljubim domovino. In ker jo res ljubim, sem zanjo in v njenem imenu pripravljen obsoditi (kaznovati) zločin. Zgodovina nam je vendarle postregla z dovolj dokazi — zato se tudi očitkov o čistkah ne sramujem — vprašanje je le, komu je potrebno posvečenje?«

Pri tem si bralec ne more kaj, da ne primerja teh stališč z vsenarodno humano vizijo Spomenke Hribar. Ali pokol vojnih ujetnikov morda ni bil »zmeta«? Čemu si želi danes kdo deliti odgovornost s krivci, saj ne gre le za filozofiranje o krivdi in kazni, temveč

za konkretne pomore množic in — tudi — za kršitev jasnih določil mednarodnega prava.

Hafner pa zavrača misel, da so tudi domobranci umrli za domovino. Pomor opravičuje s položajem v Sloveniji in s podobnimi dejanji po drugih deželah. Ob koncu dodaja: »Vendar, da bi ne 'seksašili med mrtvimi' (izraz S.H.), bi se pa končno lahko le sporazumeli za poseben spomenik samo za padle domobrance, kjer bi pa morali izbrati ustrezen napis. To pomeni, da bi morali napisati, da so domobranci po zmotnih usmeritvah svojih vodstev slepo verovali fašistom in nacistom in da so pri tem zaigrali svoja življenja.«

Tudi Lojze Tomšič (Delo, 20. dec. 1984) zavrača misel, da so se domobranci borili in umrli za domovino, ker da so se borili le proti komunizmu. Tudi okupatorski vojaki po njegovih besedah v Sloveniji nimajo urejenih grobov: »Nesmiselnost predloga o postavitvi spomenika je več kot očitna.« (V Italiji taka pokopališča so, in drugje — deloma celo v Sovjetski zvezi — tudi.)

V isti številki Božidar Lakota zavrača očitke, da pomenijo take razprave antikomunizem in spravo z izdajalci. Izraža tudi bojazen, da očitki politikov grozijo prekiniti dialog, kar bi povzročilo nove travme. Tu se pojavi vprašanje mitiziranja NOB ter ustvarjanja psihološke notranjih in zunanjih sovražnih. Ko pa se miti majoje v splošnih družbenih težavah, »prav to odrinjeno, potlačeno, prikrito, tabuizirano, pa nam prav zato postane sedaj nenadoma bližje, pomembnejše, usodnejše in grozljivejše, saj pričakujemo, da nam bo prav ta 'manko' dal zadovoljivo pojasnilo o tem, zakaj da se je pri realizaciji mita zataknilo.«

Lakota razmišlja dalje: »Če se kultura nekoč ni smela spraševati o nečloveškosti stalinizma, o metodah lomljenja osebnosti na Golem otoku, o nedolžnih žrtvah dachavskega procesa, o množični, svobodoljubne in humane države nevredni povojni eksekuciji v Kočevskem Rogu, se mora o tem skladno s svojim humanim in zgodovinskim poslanstvom vpraševati danes, — tako o tem, o čemer se ni smela, kot o tem, zakaj se ni smela. To je njen dolg zgodovini in človeštvu!... Moral pa bi se tudi vprašati, zakaj smo to tedaj dopustili, zakaj smo tolerirali, zakaj smo vse doslej o tem molčali, kako je lahko do tega prišlo... In, če ne bi smeli govoriti in pisati o stvareh, ki so se v vsej svoji tragični razsežnosti že zgodile, toliko manj lahko verjamemo, da smemo govoriti in pisati (da sploh smemo vedeti) o stvareh, ki se danes dogajajo!«

(Dalje na naslednji strani)

narava - okolje - človek - narava - okolje - človek

Ko se temperatura okoliškega zraka ali vode (v mislih imamo potapljače ali podvodne plavalce) zniža, nas »strese mraz«. To je znan neprijeten občutek, ki pa ima vsaj ta biološki pomen: človeka ali žival opozori, da mraz ogroža njegov organizem in da naj zato ukrene nekaj proti tej nevarnosti za svoj obstoj.

Zanimivo je, da so ljudje, ki se ne znajo tresti. Po tem, kar smo povedali, daleč od tega, da bi bilo to prednost. Še več! Poskusi, ki so jih naredili na takih osebkih in — za primerjavo — na drugih normalnih, kažejo, da se prvi v resnici hitreje ohladijo kot drugi in da so zato — objektivno nič manj kot subjektivno — v večji nevarnosti, da zmrznejo.

—o—

Neandertalci so stranska veja človeka, ki je nepojmljivo dolgo dobo 100.000 let cvetela v Evropi, Aziji in Afriki, dokler ni pod pritiskom sposobnejšega »pravega« človeka, t.j. homo sapiensa, pred kakimi 35.000 leti izumrla.

Tako vsaj uči prevladujoča teorija. Ob njej in z njo v opreki pa obstajata še dve drugi. Prva od teh manj uradnih teorij trdi, da

se je prav na evropskih tleh neandertalec križal s sapiensom, križanci pa smo mi, moderni Evropejci.

Po drugi, še bolj divji teoriji, ki jo zastopa angleška arheologinja Shackley, pa naj bi sapiens neandertalca sploh ne iztrebil niti se ne bi z njim pomešal, ampak ga samo potisnil ob rob. Ta rob naj bi bilo hribovito nedostopno področje južne Sovjetske zveze in Mongolije. Znanstvenica se sklicuje na »srečanja«, ki naj bi jih doživeli domačini s temi divjimi možmi, ki se jim v mongolščini pravi Almasti. Zanika pa, da bi kakorkoli bili v zvezi s slavnim Yetijem ali še drugače imenovanim »ostudnim snežnim divjakom«.

Sibka točka znanstvenične teorije je, da ne razpolaga z nobenimi okostji, edinele s kamenim orodjem mousterjanskega tipa, to je prav takšnega, kakršnega so za sabo pustili pravi neandertalci, le da so seveda njene najdbe bile izdelane nedavno. Arheologinja je tudi prepričana, da je naletela na neandertalske (seveda orjaške) stopinje.

—o—

Med čudesa v naravi moramo vsekakor uvrstiti pajke in njihove umotvore — pajčevine.

Samo koliko vrst je teh pajčevin! Bolj ali manj nevidne, bolj ali manj lepljive, bolj ali manj trdne, večje ali manjše, gostejše ali redkejše ... Razlikujejo se tudi po radialnih nitih, to so niti, ki gredo od središča navzven kot nekakšni polmeri: njih število gre od 10 do nekako 50.

Sploh se zdi, da pajek svojo prefinjeno past zgradi tako, da se vanjo ujame prav tista žuželka, ki mu najbolj prija.

Celo lega in orientacija pajčevine nista slučajni: ti sta v smeri vetrov ali tam, kjer so vetrovi najbolj vrtinčasti, se pravi tam, kjer nenaden sunek vetra prav lahko vrže žuželko z njene poti.

Rekli smo, da niso vse pajčevine nevidne. Nekatere izmed njih imajo celo dobro viden svilen pas, namen katerega naj bi bil svarilo pticam. Te in v manjši meri sesalci bi nevidno mrežo ob zaletu seveda raztrgali, sami pa se umazali. Svarilni pas jih za ceno kakšne žuželke opozarja, naj v obojestransko korist tega ne delajo.

ŠE O KOČBEKOVEM ZBORNIKU

V Književnih listih Dela z dne 27. decembra 1984 je mogla Spomenka Hribar ponovno odgovoriti na napade.

Celotnega pregleda njenega spisa ni mogoče podati, saj je spet nabit z vsebino in številnimi izhodišči za razmišljanje. Med drugim zvemo, da je med vojno na partizanski strani izgubila očeta-komunista in večji del družine. O Kočbekovem zborniku pa pove, da sta ga recenzenta Milan Apih in Andrej Inkret ocenila pozitivno, vsiljeni tretji recenzent Ivan Križnar pa je pregledal le njen spis in ustavil knjigo. Napisala mu je 66 strani pojasnil, a še vedno zaman. V Delu je še enkrat jasno zapisala, za kaj ji gre: »Domovina, narodnost, je takšna mati, ki naj pokoplje svoje sinove, kajti njeni so. Pokoplje naj jih z ljubeznijo, ki je dopuščanje njihovih zmot in poklonitev njihovi veličini. Domovina je tista mati, ki svojih sinov ne more sovražiti in jih ne preklinja in ne zametuje, temveč jih pokoplje, da počivajo v miru.«

»Ne gre mi torej za to, da bi zbuljala preteklo strasti, temveč da bi bili sposobni pozabiti, namreč pozabiti sovražstvo, ki je pripeljalo do bratomornega boja; pozabiti tisto sovražstvo, ki nas je tako usodno razdvojilo kot narod. Razmišljati skušam bitno. Ontološko, ne ideološko-politično. Belogardizem kot pojav odklanjam in izdajstvo obsojam. Toda — tudi domobranci so bili ljudje in del svojega naroda. Pa tudi samo vprašanje izdajstva ni nekaj samoumevnega; od kod, zakaj in kaj pomeni izdajstvo; ta vprašanja je treba šele zares osvetliti in odpreti. Stvari niso tako črnbelo preproste. Izdajstvo, ki je nedvomno bilo, ni nastalo iz kakšnega apriornega sovražstva ali iz neke čiste hudobije (kar velikega števila ljudi in iz njihove takorekoč naravne afinitete do okupatorja, temveč v imenu antikomunizma. Nastopili so zoper komunizem, ki so ga edino poznali — stalinski, tega pa je slovenska buržoazija (in slovenska cerkveno-fevdalna gospoda) iz svojih razrednih interesov

še kako potencirano grozljivo predstavljala ljudem. Reči pa je treba, da je Partija tej antikomunistični propagandi močno 'šla na roke', s tem da je tako ekskluzivistično nastopala, propagirala in uveljavljala komunizem kot edino rešilno pot, po kateri naj gre slovenski narod v svobodo. Ta 'edina rešilna pot' je bila z Dolomitsko izjavo sankcionirana ... Ideološki ekskluzivizem na podlagi dileme komunizem-antikomunizem je bil tisti, ki je tako tragično razcepil narod na dvoje ... Natančneje rečeno, dilema je potekala tako: ALI zoper okupatorja k sovjetizaciji ALI zoper sovjetizacijo z okupatorjem. Sredine ni! Tragično je, da se je prav na našem ozemlju ta dilema zaostri do skrajnosti. Da je prav pri nas prišlo do usodnega trčenja dveh ekskluzivizmov, ki smo ga tako tragično plačali kot narod.«

Spomenka Hribar pa tudi analizira pomen »narodne sprave« v luči enako-pravnosti ljudi v Sloveniji in ideološkega ekskluzivizma vodilnih komunistov.

(konec prihodnjič)

Umrl je Emil Valentinčič

V soboto, 19. januarja, so v Števerjanu pokopali mladega javnega in kulturnega delavca Emila Valentinčiča. Star je bil 38 let. Podlegel je hudi bolezni, proti kateri ni pomagala vsa današnja zdravniška znanost. Rajni Emil je bil pred leti član našega uredniškega odbora, srečavali smo ga na letovanjih SKK v Ukvah, bil je aktiven športnik, zadnje čase pa se je ves posvetil kulturno-prosvetnemu delu v okviru ZSKP v Gorici. Bil je za leto dni tudi njen predsednik, a se je moral prav zaradi bolezni temu mestu lani odpove-

dati. Z Emilom smo dolgo let pletli pristrčne prijateljske vezi, zadnje čase pa smo se z njim srečavali prav v okviru sodelovanja naših krovnih prosvetnih organizacij. Njegova prerana izguba je težka za njegove svojce, a tudi za nas. Ohranili ga bomo v zares lepem spominu.

† Sestra JUDITA PIPAN

V Žabnicah v Kanalski dolini je v začetku novembra umrla sestra Judita Pipan. Po rodu je bila iz Tomaja na Krasu, kjer se je rodila 1. julija 1905. V Žabnice je prišla po drugi svetovni vojni. Tu je veliko pomagala pri cerkvenem zboru in sploh v farnem življenju, tako da so je izredno priljubila vaščanom.

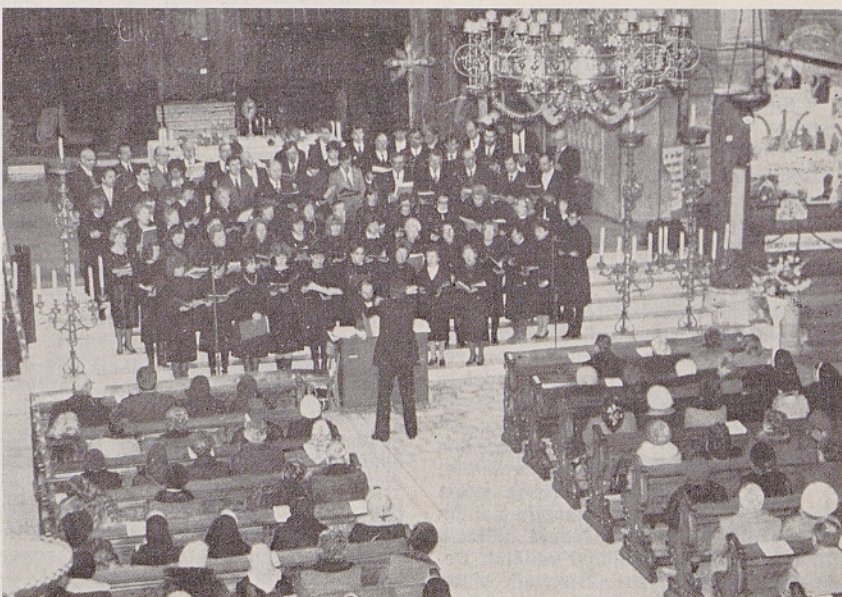
V Peterlinovi dvorani v Trstu je bil 22. januarja redni občni zbor Slovenske prosvete, na katerem so začrtali smernice za dejavnost v tekočem letu. Na posnetku: predsedstvo občnega zbora in del udeležencev.

DAN EMIGRANTA

Tudi letos so na praznik sv. Treh kraljev pripravili v Čedadu tradicionalni Dan emigranta. Na njem so letos igralci Beneškega gledališča izvajali trodejanko Izidorja Predana »Prepoved«, slavnostni govornik pa je bil tarbijski župnik Emil Cenčič.

NOVI MATAJUR — tednik

Z novim letom je beneški štirinajst-dnevnik Novi Matajur postal tednik. List je naslednik Matajurja, ki je začel izhajati že leta 1950. Naziv Novi Matajur je dobil pred desetimi leti po sporu s prejšnjim lastnikom in urednikom Tedoldijem.

Koncert božičnih pesmi, ki ga je priredila ZCPZ v stolnici Sv. Justa na praznik sv. Treh kraljev, 6. januarja letos.

IZ DELOVANJA DSI

Prof. Pavle Merku in prof. Teodora Ferluga-Petronio na predstavitvi dveh znanstvenih publikacij v DSI.

V okviru večerov, ki jih prireja Društvo slovenskih izobražencev ob ponedeljkih, so se decembra lani zvrstila sledeča srečanja: v ponedeljek, 3. decembra, je predaval dr. Jože Maček z ljubljanske univerze na temo »Oskrba s hrano in z njo povezani ekološki problemi«; 10. decembra je prof. Kse-

nja Levak prikazala z barvnimi diapozitivi svoje potovanje po Tuniziji; 17. decembra pa je na zadnjem ponedeljkovem večeru v letu spregovoril tržaški škof Lorenzo Bellomi »o spravi«.

Večere DSI so obnovili po božičnih praznikih 7. januarja letos. O teh bomo poročali v prihodnji številki.

† ALBIN EHRLICH

V Žabnicah je konec prejšnjega leta umrl domačin Albin Ehrlich, nečak duhovnika Lamberta Ehrlicha. Rodil se je leta 1911. Po zadnji vojni je bil 15 let občinski svetovalec na Trbižu in nekaj časa tudi podžupan. Na pogrebu sta se od njega poslovila dr. Rafko Dolhar in sedanji trbiški župan. Žalostinko je zapel domači žabniški cerkveni zbor.

† MILIVOJ PERTOT

Sredi januarja so v Barkovljah pokopali zavednega Slovenca in vestnega obrtnika Milivoja Pertota. Star je bil 78 let. Bil je med ustanovitelji Slovenske demokratske zveze na Tržaškem in eden njenih prvih aktivistov. Med obema vojnama je bil znan športni kolezar. O njem je takrat pisal tudi kolezar goriške Mohorjeve družbe.

Ex tempore v Boljuncu

Tudi letos so člani Mladinskega doma v Boljuncu priredili ex tempore za domače otroke. Udeležilo se ga je kar 46 otrok italijanske in slovenske na-

rodnosti, ki živijo v Boljuncu. V soboto je bilo nagrajevanje v boljunski župnjski cerkvi med prvim in drugim delom božičnega koncerta.

Nagrajeni otroci od 1. do 3. mesta

RUDOLF SMERSU PREDSEDNIK NARODNEGA ODBORA

Za predsednika Narodnega odbora za Slovenijo, političnega predstavništva slovenske politične emigracije, je bil 1. januarja letos izvoljen Rudolf Smersu. Nasledil je rajnega predsednika Miloša Stareta, ki je bil obenem vodja Slovenske ljudske stranke. Na tem položaju ga je nasledil dr. Marko Kremžar, za predsednika Narodnega odbora, v katerem so zastopniki obeh predvojnih političnih strank, pa, kot rečeno, Smersu. Oba živita v Argentini.

Rudolf Smersu je Ljubljčan, star 79 let. Leta 1938 je bil izvoljen kot poslanec v Beogradu za Ljubljano-okolico. V vodstvu SLS je že od leta 1932.

Za podpredsednika NO je bil imenovan zastopnik Slovenske demokratske stranke dr. Anton Komotar, ki živi v Zahodni Nemčiji.

KOROŠKI KULTURNI DNEVI

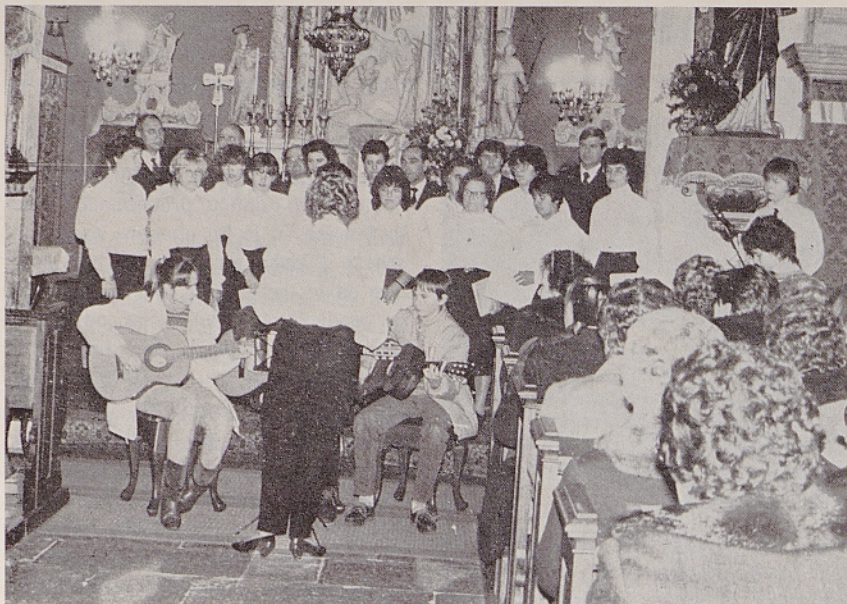
Tradicionalni Koroški kulturni dnevi — letos že šestnajsti — so se kot vsako leto odvijali v Slomškovem domu v Celovcu med božičem in novim letom. Letos so bili posvečeni aktualni temi dvojezičnega šolstva in nekaterim pomembnim dogodkom v zgodovini narodne skupnosti na Koroškem, predvsem liku Urbana Jarnika ob 200-letnici njegovega rojstva.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Najmlajši člani Slovenske prosvete razvijajo svojo dejavnost v Slovenskem kulturnem klubu, ki ima svoje redne sestanke ob sobotah. Decembra lani so najprej počastili sv. Miklavža. To je bilo v soboto, 1. decembra. Soboto, 15. decembra, pa so posvetili temi »Slika in računalnik«. O tem sta govorila Mitja Ozbič in dr. Matjaž Hmeljak. Zadnji večer v letu, 22. decembra, so priredili Božični literarni večer, na katerem so člani kluba brali iz svojih literarnih del.

† MIRKO KUNČIČ

4. decembra je v Argentini umrl mladinski pesnik in pisatelj Mirko Kunčič. Rodil se je 12. decembra 1899 v Lescah na Gorenjskem. Pisati je začel že pred vojno, ko se je zaposlil v uredništvu Slovenca v Ljubljani. Po vojni je v Celovcu, Gorici in Argentini izdal več knjig za mladino.

Koncert božičnih pesmi v Boljuncu, na katerem je poleg domačega cerkvenega ženskega zbora, nastopil tudi mešani cerkveni zbor iz Škednja pod vodstvom Marije Družine. Zbor je spremljal mladinski ansambel Glasbene šole iz Mačkolj.

† PAVLE RANT

28. novembra lani je v Argentini umrl Pavle Rant. Rodil se je v Kranju 3. januarja 1923. Bil je pomemben predstavnik slovenske povojne politične emigracije. V Argentini je sodeloval pri Svobodni Sloveniji in je bil sploh izredno aktiven v raznih slovenskih društvih in organizacijah. O njem je napisal posebno topel spominski članek prof. Jože Velikonja v listu Ameriška domovina.

† Dr. JAKOB KOLARIČ CM

V Št. Jakobu v Rožni dolini na Koroškem je na božični dan umrl 82-letni lazarist dr. Jakob Kolarič. Rodil se je v Ljutomeru. Po vojni se je izselil v Kanado, kjer je v Torontu ustanovil slovensko župnijo Marije Pomagaj. Leta 1961 se je vrnil na Koroško, kjer je ostal do svoje smrti. Napisal je življenjepis ljubljanskega škofa Gregorija Rožmana in nekaj drugih knjig duhovne vsebine.

Obisk SZDL Slovenije

V okviru tradicionalnih stikov s slovensko narodno skupnostjo v zamejstvu je delegacija Republiške konference SZDL Slovenije pod vodstvom predsednika Franca Šetinca bila dne 15.

decembra na obisku pri Slovenski skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini. V delegaciji so bili še Štefan Cigoj, Bojan Lubej in Eva Godina.

V imenu deželnega vodstva SSK je goste pozdravil predsednik Rafko Dolhar.

KNJIGA O ŠPORTU

V Trstu je pred kratkim izšla knjiga »Olimpijski ogenj in dim«, ki jo je napisal radijski častnikar Saša Rudolf. V njej so zbrani vtisi, ki jih je Rudolf zbral med olimpijskimi igrami v letih 1972-1984.

20 LET DRAMSKE SKUPINE

Štandreška dramska skupina slavi leto 20 let uspešnega dela na igralskem amaterskem področju. Ob tej priložnosti so v Štandrožu pripravili kulturni teden, v katerem se je zvrstilo več prireditev. Imeli so tudi premiero komedije »Milionarji v oblakih«, ki jo je napisal Janez Povše. Izdali so bogato ilustrirano publikacijo o dvajsetletni dejavnosti igralske skupine.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XI. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1985. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije.

Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

STARA GORA

Beneški list Dom poroča, da je odsluj na Stari gori spovednik, ki obvlada slovenski jezik. To je pater Martino Bertogna, ki se je rodil v Trstu in je mnogo let preživel v Padovi.

IZ SLOVENSKE PUBLICISTIKE

Dr. Janez Stanovnik:

BIJEM PLAT ZVONA, PAS JE ZATEGNJEN DO SKRAJNOSTI

**Član predsedstva SR SLO-
VENIJE v intervjuju za TE-
LEKS:**

**»Postajamo skoraj že kolo-
nija, ker dodelujemo za tuje
naročnike in izvažamo delo
pod vrednostjo ...«**

Doslej smo po mojem mnenju naredili največ, kot se je dalo, za povečanje izvoza in s takšno izvozno strukturo, kot jo iztiskamo iz našega gospodarstva, ne moremo v neskončnost. Gospodarstvo moramo pripraviti za boljše rezultate, ga posodobiti, zgraditi dinamične proizvodne linije, ki bodo dajale nove, izvozno zanimive izdelke, s katerimi bomo prodirali na svetovne trge, ne pa da samo povečujemo količine izdelkov in jih prodajamo na trgih, kjer smo se že uveljavili.

Z drsečim tečajem smo našemu izvozu omogočili precejšnjo stimulacijo. Toda ker je bila metodologija izračunavanja drsečega tečaja dinarja vezana predvsem na dolar, znano pa je, da je dolar za 30 do 50 odstotkov precenjen, smo s takšnim izračunavanjem prišli do podcenjenosti dinarja, ne samo v odnosu do dolarja, temveč tudi do drugih valut. In zaradi te podcenjenosti je imel naš izvoz stimulativno maržo. Ta je bila lani približno 11 odstotkov, zdaj pa se je po računih zveznega zavoda za raziskovanje trga zmanjšala na 2 odstotka, in to v komaj šestih mesecih. Tako ne moremo v neskončnost. Ker morajo naši izvozniki na vsak način zaslužiti devize, se dogaja, da svoje blago ponujajo po čedalje nižjih cenah. S tem pa smo pri dumpingu.

Če pogledamo podatke zveznega sekretariata za zunanjo trgovino, se soočamo s čedalje več protidumpinškimi postopki, v Kanadi, ZR Nemčiji in drugje. To se dogaja, ker smo zaradi hudega pritiska dolgov prisiljeni zaslužiti devize za vsako ceno in zato naša podjetja ponujajo blago, ki ni za izvoz in pod ceno. Zadnjič sem bral, da izvažamo les, Elan pa ga za svoje smučiče ne dobi. Vse to pomeni, da se pogrezamo v neenako menjavo s svetom.

Po nekaterih podatkih več kot polovico izvoznih izdelkov prodajamo z izgubo, ker so naše domače cene že previsoke. Tega do leta 1990 ne bomo mogli zdržati. Se posebej, ker se cenovne škarje še odpirajo. V zadnjem poročilu zveznega zavoda za raziskavo trga, kjer primerjajo številke iz konca lanskega leta in letošnjega septembra, sem našel podatke, da se čedalje bolj povečuje delež blaga, ki ga v tujino prodajamo za 30 ali 40 odstotkov ceneje kot doma. Zato se takoj zastavi vprašanje, kako je sploh možno, da podjetja izvažajo po cenah, s katerimi iztržijo manj kot doma. Odgovor je preprost: že, ampak dobijo devize. Te pa nujno potrebujejo za svojo reprodukcijo, četudi je takšna deviza veliko dražja kot po drsečem tečaju.

Zaradi tega pa se dogaja, da podjetja devize držijo v tujini in čakajo, da drseči tečaj naredi svoje. Pa ne gre le za podjetja. Naši občani imajo v nogavicah med štiri in pet milijard dolarjev.

Za leto 1985 napovedujejo povečanje povpraševanja na konvertibilnem trgu za 5 odstotkov, mi pa hočemo naš izvoz dvigniti za 10,8 odstotka. Že doslej nismo držali koraka s tamkajšnjim povpraševanjem, zato se sprašujem, kakšen čudež se bo zgodil do leta 1985, da bomo nadomestili zamujeno in presegli stopnjo povečevanja uvoza razvitih držav.

Kako pa bi to sploh dosegli?

Če bomo še imeli toliko sape, da s ponovno podcenitvijo dinarja omogočimo stimulacijo našim izvoznikom, potem se moramo vprašati, kam bomo prišli z dinarjem in kakšne druge probleme si bomo nakopali v neblagovnem prometu, recimo v turizmu, kjer že zdaj prodajamo pod ceno. To bi pomenilo že pravo razprodajo.

(TELEKS, 29. nov. 84)

ROCKERJI NE POZNAJO SRAMU IN ZADREGE

Erotično-pornografska poezija čedalje močneje prodira v svet jugoslovanske zabavne glasbe

Časi so se spremenili. Na visokih in zavidanja vrednih mestih na jugoslovanski rockovski sceni so danes nekateri novi avtorji, ki so ponudili pesmi in verze z glasnimi povabili na

seks za vsako ceno, k temu pa je dodano še obilo spolno-perverznih opazk, natisnjenih na ploščah in kasetah. Erotičen naboj teh »poetov« se meri z visoko dozo vulgarnosti, ki jo podpirajo celo nekateri kulturologi in glasbeni kritiki. Erotična poezija je v večini primerov postala vizum za dobro prodajo in visoko naklado plošč. Diskografske hiše so s svojim vplivom izdatno pomagale pri hiperprodukciji teh verzov. In vse to poteka pod patronatom republiških komisij za obdavljenje plošč, o katerih se je v zadnjem času veliko govorilo in pisalo.

Tudi laiku bo jasno, brž ko bo prebral neobdavčeno erotično poezijo naših rockovskih ustvarjalcev, kako so delale republiške komisije za obdavljenje plošč in kako so vrednotile rockovsko poezijo skupaj z domiselnimi diskografskimi velmožmi in njihovimi odgovornimi glasbenimi uredniki, ki so brž prižgali zeleno luč za te in podobne verze.

Zaradi pesmi Malena Vlada Divljana (skupina Idoli) so nekega glasbenega urednika RTV Ljubljana suspendirali. Pesmi nekaj časa niso predvajali, toda ploščo LP Idolov so nemoteno prodajali po trgovinah, potem pa se je vse poglelo in danes to pesem vrtijo na skoraj vseh radijskih programih.

Branimir-Džoni Štulić (Azra) je vodnik naše erotično-pornografske poezije. Kot najbolj glasni besedilo-pisec, tudi v časopisnih intervjujih, je šel pri oskrnjanju lirike ob prgišču primitivnih in pouličnih verzov, oropanih kakršnekoli umetniške vrednosti, najdlje.

(TELEKS št. 40, str. 23)

ZVEZA KOMUNISTOV (ZK) PROTI ATEIZMU IN ZA RELIGIOZNOST V OKLEPAJU

Ateizem je bil in je lahko kritična instanca, kritična drža, ki navaja človeka na njegove lastne moči, a tudi na zavest o vsakokratni omejenosti teh moči in na sprejemanje življenja z zavestjo te omejenosti. Toda spet: to isto vlogo lahko v določenih okoljih, tam, kjer ateizem omamlja ljudi s svojim prometejskim optimizmom, opravlja krščanstvo s svojo relativizacijo vsega človeškega nasproti božji absolutnosti in skrivnostnosti.

Nereligioznost je danes množična pri vseh narodih v Jugoslaviji. ZK do njene usode ne more biti ravnodušna že zato,

ker se je uveljavila tudi — čeprav nikakor ne zgolj zaradi tega — zaradi izrecne nereligiozne profiliranosti ZK kot dominantne politične in ideološke sile v celotnem porevolucijskem obdobju. Poleg tega pa ima religiozna neopredeljenost pozitivne učinke v jugoslovanskem prostoru in to ne glede na nekakšne posebne interese ZK, ampak glede na temeljne interese sožitja ljudi in narodov v tem prostoru.

Problem je v tem, da taka religiozna zavest potrebuje za to, da se lahko prenaša in ohranja skozi več generacij, določeno družbeno, skupnostno, institucionalno oporo. Res je tu v tej vlogi družina, toda religiozne družine se pri tem lahko opirajo na cerkve, na njihovo razvejano vzgojno in izobraževalno dejavnost in prek njih družbeno vidno navzočnost religije. Za nereligiozne je v načelu to bila in je še vedno ZK.

ZK bi v vsakem primeru morala briniti in razvijati dosledno sekularizirano a-religiozno javnega življenja. Morala bi si prizadevati, da bo v vseh družbenih institucijah religiozna opredelitev res v oklepaju, poleg tega ne bi smela dovoliti razprodaje javnega življenja religioznim ali posebnim ateističnim ustanovam.

To je potrebno poudarjati, ker pritiski v tej smeri so in bodo: tako pritiski v imenu celovitosti človeka, ki da ne more biti v »zasebnosti eno in v javnosti drugo«; v obliki kritik, da ima na ta način ateizem v javnosti prednost; v imenu različnih pravic; s sklicevanjem na vzore drugod.

Če a-teistična javnost daje določeno podporo nereligioznosti prej kot religioznosti, se ravnotežje s tem vzpostavlja, ne pa ruši.

(Iz intervjuja z dr. Markom Kerševanom, Teorija in Praksa št. 5-6, Ljubljana 1984)

JUGOSLOVANSKI STROKOVNJAK: elitne srednje šole!

Dr. Veljko Rus: Programe in kadre na univerzah naj določajo znanstveni sveti fakultet!

Napovedi kažejo, da je v bistvu samo en problem, ki je zelo specifičen in ki ga zlasti pri nas težko razumemo: to je šolanje vrhunskih strokovnjakov. Privoliti bomo morali na elitne srednje šole (kot vemo, jih imajo na Vzhodu in Zahodu), na elitne poslovodne šole za podiplomce, ker je nemogoče, da bi brez njih lahko konkurirali Vzhodu in Zahodu.

VLADIMIR KOS

Na oni strani mostu

*Čez noč prišel je sneg
na našo ravnino,
z bambusi kramljal je
in k reki Ara je sedel;
strehe hiš so prisluhnile
belim povestim.*

*Naenkrat šel je proč čez most,
tja, v praznino —
pravijo: vsled zarje!
Povesi, razpeta do srede,
čaka tiho na happy end
s smreko ob cesti.*

Imamo veliko dobrih inženirjev, veliko tehnikov, dovolj družboslovcev, vendar nimamo vrhunskih izvedencev. Osnovni politični in socialni problem je najbrž prav naslednji: kako ustvariti šole za vrhunske strokovnjake in hkrati zagotoviti, da bodo to pravzaprav ljudje, ki bodo še vedno živeli in dihali z ljudstvom, ki bodo politično zavedni in kulturno identificirani z njim.

Vsekakor moramo zagovarjati tezo, da je socializem sistem, ki sicer temelji na delu, ampak tudi sistem, ki temelji na razlikovanju, ki izvira iz dela. To je treba javno in jasno povedati.

Z dobrim šolstvom dosežemo, da bo otrok zadnjega delavca in vrhunskega strokovnjaka obiskoval enako dobro šolo. S tem se obvladuje problem dedne diskriminacije, ki je za nas problematična. Za medgeneracijsko razlikovanje pa bi moralo veljati nasprotno načelo: vsaka generacija naj bi se povsem neovirano uveljavila po delovnem načelu. Takšno delovno razlikovanje lahko samo prispeva k stabilnosti, naprednosti in dinamičnosti te družbe.

Že dolgo zagovarjam tudi tezo, da so lahko spremembe k višji stopnji možne le z indukcijo, ne pa s čistkami. Če nek organ ne deluje, se poleg njegove ustanovi komplementaren organ. Če neka oseba ne opravlja zadovoljivo svojega posla, se poleg nje postavi še druga z enakim statusom. S tem sta zagotovljeni kontinuiteta in konkurenca. Mislim, da smo v Jugoslaviji prevečkrat uporabili »čistke«, namesto indukcije. Indukcija je bolj previden sistem, ki hkrati omogoča sproščanje sil, ne da bi jih ovirala. Na voljo imamo samo dve možnosti, da skušamo zagotoviti mir in sodelovanje med inteligenco in politiko, med zvezo komunistov, ki podpira avtonomno delovanje tehnične in družboslovne inteligence, in na ta način ustvarimo nekaj podobnega, kot skandinavske dežele.

Menim, da bi se morali odreči nekaterim elementom novega zakona o uni-

verzi: Pedagoško znanstveni svet bi moral ponovno postati središče odločanja vsaj o programih in kadrovski politiki. Brez te avtonomije po mojem mnenju univerze ne bodo zaživele.

(Dr. Veljko Rus,
Teorija in praksa, št. 5-6,
Ljubljana 1984)

Akademiki v SFRJ

Znani satirik Jovan Hadži Kostić je zapisal:

»V naši državi imamo okoli 400 akademikov. Francoska akademija znanosti jih ima samo 40. Ne trdim, da imamo pri nas preveč akademikov. Mislim, da jih ima Francija premalo, saj ima ta država samo en odstotek nepismenih!«

(NEDELJSKI DNEVNIK,
25. novembra 1984)

NEKAJ RESNIC, ZAVITIH V PRIJETNO ŠALO

Humorist Tone Fornezzi-TOF v Nedeljskem dnevniku 2. decembra 1984:

»Včasih so nam obljubljali raj. Sedaj pa hočemo vsi nazaj.«

»Ob dnevu republike iskreno čestitamo vsem našim delovnim ljudem v Zvezni republikli Nemčiji!«

»Kar se mene tiče, še vedno verjamem v marksizem. Res pa je, da vse bolj mislim na brate Marks ...«

»Nekako je že v navadi, da ob rojstnem dnevu prižigamo svečke na torti. Ob rojstnem dnevu naše republike ne bo torte.

Smo jo že pojedli.
Pa tudi svečke smo že prižgali 1. novembra ...«

Edvard Kocbek: Peščena ura

Tržaški pisatelj Boris Pahor je izdal 1984 pri Slovenski matici v Ljubljani kar dve knjigi. Prva je njegov najdaljši roman **V labirintu**, druga pa **Peščena ura**, pisma Edvarda Kocbeka Borisu Pahorju 1940-1980.

V knjigi je 109 pisem in kakih deset voščilnic za razne prilike, ki jih je v 40 letih pisal Edvard Kocbek Borisu Pahorju, to je od 3. sept. 1940 do 14. jan. 1980. Začelo se je s Pahorjevim sodelovanjem pri Kocbekovi reviji Dejanje, ko je bil vojak v Libiji in šele na začetku svoje pisateljske poti, in se počasi razvilo v iskreno prijateljstvo. Kocbek skrbno spremlja Pahorjev pisateljski razvoj, izčrpno razčlenja njegove romane, svetuje izboljšave, veseli se umetniškega napredka. Istočasno pa se zanima za življenje Slovencev v Italiji in ga skrbi njihova usoda. Pahor pravi v uvodni besedi o tem, »da je bil tudi v tem razmerju do zahodnega slovenskega življa Edvard Kocbek med slovenskimi besednimi ustvarjalci edinstven«.

Še bolj je bil navezan na Kocbeka Boris Pahor. Skrbno je spremljal njegovo literarno delo, in ko so vsi napadli Kocbekovo knjigo novel Strah in pogum, jo je Pahor pogumno zagovarjal v Primorskem dnevniku, in ko ni mogel več tam, v samostojni brošuri. In ko so o Kocbeku vsi molčali, je Pahor pisal o njem in ga obiskoval. Nazadnje ga je pregovoril s pisateljem Rebulu, da jima je dal obširen intervju, ki sta ga 1975. v Trstu izdala v posebni knjigi. Ta knjiga je prinesla veliko sitnosti Kocbeku in Pahorju, oba so v časopisih napadali, Pahorju pa še prepovedali prehod meje. Toda prijateljstvo je vzdržalo, dopisovanje se je nadaljevalo skoraj do Kocbekove smrti.

V pismih je Kocbek odkritosrčen in človečanski. Veliko govori o sebi, o svojih težavah in malodušnosti, o bolezni, o preganjanju, o literarnem ustvarjanju, o družini, o slovenskih razmerah v kulturi in politiki. Kaj mu je pomenil Boris Pahor, pa je opisal v pismu dne 3. sept. 1973, kjer pravi med drugim naslednje: »Kličem Ti: Boris, prijatelj in bojni tovariš, moj starter in sodnik, učenec in učitelj, zdravstvuj in veseli se samega sebe, iz vse svoje biti ti čestitam k obletnici, voščim in privoščim Ti od srca zennitni položaj, ki ga doživljaš na stiku naše zemlje in našega morja, želim Ti, da bi še dolgo stal na kapitanskem mostu in držal krmilo, s pogumom in bistrino si si ustvaril položaj, ki Ti ga nihče ne more več osporiti. Blagrujem uro in navdih, ko je nastal med nama odnos, ki je pognal korenine najinemu zahtevnemu in napornemu, rodovitnemu, brezpogojno odločujočemu in nenehno razčiščujočemu ter obe najini osebni usodi potrjujočemu prijateljstvu ... Bil si izrazito edini prijatelj, ki me nikoli ni zapustil, ki me je vedno globoko razumel in me nikoli ni nehal krepiti in utrjevati s svojo vedro, vseskozi značajno in neomajno prijateljsko zvestobo.«

To je priznanje, ki bi ga težko našli še kje drugje in ki dokazuje, kako sta se razumela in dopolnjevala. Pisma so napisana z enako umetniško močjo kakor druga Kocbekova dela, še bolj je v njih odprl samega sebe, zato so važno dopolnilo k njegovi človeški in umetniški podobi.

Pahor je napisal v knjigo kratek uvod, na koncu pa je o vsakem pismu povedal samo bistveno. Obljublja pa, da bo o Kocbeku na drugem mestu obširneje spregovoril.

Zora Saksida: Sračje gnezdo

Goriška pisateljica Zora Saksida se je do zdaj uveljavila v prozi, saj je izdala leta 1946 knjigo črtic **Nageljčki**, v letih 1963-65 je izhajala v Mladiki njena povest **Tujci povsod**, leta 1965 in 1966 pa je izšla pri Goriški Mohorjevi družbi dvodelna povest **Mami** (gl. Mladika 1968, 141).

Poleti 1984 je izdala v samozaložbi v Gorici mladinske pesmi **Sračje gnezdo** in jih sama opremila in ilustrirala. Mladinske in otroške pesmi piše že dolga leta in jih priobčuje v Pastirčku. Kot učiteljici ji je otroški svet blizu, pozna otrokove potrebe, njegova zanimanja, dovtetnost za lepo in dobro. Zdaj je odbrala za knjigo 76 pesmi in jih posvetila »Vsem svojim nekdanjim učencem na Goriškem in Tržaškem«.

Kar 76 mladinskih pesmi je veliko, vendar je otroški svet tako bogat in spremenljiv, da se motivi ne ponavljajo. Najprej opeva nekaj otroških doživetij in iger. Simon je izgubil zobček, očka mu je obljubil tisočak, če ga odnese miška, ta pa zaradi kislega vremena ne more ponj. Matej opazuje deževne kaplje, kako padajo na tla, se spre-

minjajo v lučke, se napihujejo in usihajo. Mitja igra na klavir, Ivan pa riše »oblak in sonce, / ljudi in hiše, / cvetice in travo«, le kravo izpusti, ker ima dva roga in ga lahko nabode na oba. Mirjam pere sračke za medvedka, opere pa jih dež in posuši veter. Kristina je pridna in se rada uči, ko bo velika, bo igralka ali plesalka. Vesna je deklica in pomlad. Prva se rada uči za bodoče dni, druga vsako pomlad naravo ozeleni. Anka je ves teden zaspanka, v nedeljo pa prva vstane za mašo. Junak motokrosa drvi čez drn in strn, da dobi zlato kolajno v pohvalo. Če nisi neroden, da si zlomiš nogo, si velik gospod, ker »tvoj je ves svet«.

Sledijo pesmi o naravi skozi letne čase. Najprej nastopa jesen. Veter potrga z vej jesensko zlató, da bo prostora za zimsko srebro. Jesenski veter je prebudil v starcu spomine »njegovih zelenih let«. Jesensko sonce samó pomežikne skozi meglice in se skriva v njih. Jesen je polna vseh mogočih barv, a že so tu prve snežinke, ki prinesejo otrokom novega veselja. V zimski noči se je rodilo božje

Dete, otroci so mu mehko postlali in zapeli, preko njih bo »ljubezni dih / zavel do vseh / božjih otrok«. Na zimo priletijo škorci preko meje in se gostijo s kakiji. Sneženemu možu se smilijo lačni ptički. Zaledeneli potoček ne more veselo skakljati. Marjanka mora ležati, ker jo muči gripa.

Tudi zima mora oditi in prvi ozeleni rman, za njim zvonček, ki pogumno kljubuje snegu. Češnje so okrasili beli metulji. V Brdih češnje kmalu dozori in kosi in škorci jih zobljejo. Poleti nas vabijo gore v Julijcih. Prijetno pouč-
na je pesem **Kaj vse je v kruhu**:

»V kruhu je voda:
pesem
studencev, potokov in rek,
pesem
pastirjev s planin,
pesem
zelenih dolin.
V kruhu je moka:
pesem polj in plavic,
sonca in pridnih žanjic,
saj res, pa še mlinskih koles.
V kruhu je sol:
pesem
morj in pisanih jader,
pesem

skrivnostnih globin
in plitvih solin.
V kruhu je kvas:
hmelja, ječmena
odzvanja nam glas.
V kruhu je Bog:
trud blagoslavlja
delavnih rok.«

Največ pesmi je posvečenih živalim, ki jih otroci poznajo. Tu so polhi, zajci, jež, podlasica, svizci ali mrmotice, zelena žabica, pikapolonica, striga, dihur, lisica, jazbec, miši, mačka, metulj, kresnica, osliček, kos in petelinček. Živali prikazuje v njihovem svetu, ki je dostikrat trd in neusmiljen, a si znajo s prirojeno prebrisanostjo pomagati in rešiti iz nevarnosti. Samo osliček ve: »Griček za gričkom / bom hodil molče / do zadnjega dne, / le včasih moj kratki i-a! / potožil bo žalost srca.«

Kakor je otroški svet živ, razigran in domiseln, tako so pesmi Zore Saksidove vesele, razigrane in polne lepote. Verzi se kar prelivajo, tekoči so in zvočni, da si jih otrok mimo grede zapomni. Jezik je izbran, dostopen otroškemu dojemu, posejan z lepoto narave in z barvami letnih časov. Pesnica nikjer ne deli naukov, vendar so pesmi vzgojne v tem smislu, da otrok sam ugotovi, kaj je prav in kaj ni, iz pesmi spoznava naravo, predvsem pa celo vrsto živali in njihovih lastnosti. Tudi ilustracije so posrečene.

Maja Haderlap: Žalik pesmi

Mladim koroškim pesnikom, ki so izšli iz Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu, se je lani pridružila s prvo samostojno pesniško zbirko Maja Haderlap s knjigo **Žalik pesmi**. Založili sta jo Založba Drava v Celovcu in Založništvo tržaškega tiska.

Haderlapova se je rodila leta 1961 v Železni Kapli, kjer je dovršila tudi prvi razred Glavne šole. Ostale razrede je opravila na Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu in maturirala 1979. Zdaj študira gledališke vede in germanistiko na Dunaju. S pesmimi sodeluje v Mladju in je član njegovega uredniškega odbora, piše pa tudi v nemščini, kar je značilnost mlajših koroških ustvarjalcev.

Naslov **Žalik pesmi** je vzet iz mitoloških »žalik žen« in ustreza vsebini pesmi. Vseh pesmi je 30 in so razdeljene v cikla Odhajati in Bivanja.

V ciklu Odhajati so bolj izpovedne pesmi, naslonjene na naravo. Pesnica bo šla v hujše čase, iskala se bo v tisočih dneh in se ne bo spoznala niti v svojem spominu. V bledem luninem sijaju išče obraz, vihar pa je vsepovsod, omamen in smrtonosen. Škrlatno sonce je prežgalo polje, Serra Caldeirao je še ponoči razžarjena od sonca. Dva gologa sta priletela na topol in sta tudi v njej. Po nemirnih dneh je šla polna razvpitih besed med macesne:

»na jasi
se s smolnatim vonjem
ognem,

v pest si nabere
divjih jagod.
s polnimi usti
tja do večera sedim,
srečna kot kebr
spomladi.«

V železobetonski stavbi jo je ponoči strah. Tudi s fantom jo je strah, ker »svilena / zvezda upanja / v krvi utone«. Naveličala se je njegovega dobrikanja z žalostnim glasom, tudi njega se je naužila, »nažrla, / da mi gre na / kozlanje«. V slovo se ji je samo nasmehnil, »v sobi sem pospravila njegove sledove«. Nič več ga ne bo imela rada, ker se je naveličala njegovih obljub.

Pesmi tega cikla so zelo začetniške in neizrazite. Sonce, luna, vihar, to so že obrabljeni motivi. V ljubezenskih pesmih je čutiti odpor do fanta, ki hoče biti moderen in brezbržno kadi ob njej, ne zna pa najti stika z njeno dušo, čeprav mu jo odpira.

Drugi cikel Bivanja je bolj razgiban. Najprej poje v nekaj pesmih o materi, kako je zjutraj vmesila in spekla kruh in ji je pesnica pri delu pomagala. Ob večerih jo je gledala, kako se je spravljala spat »suha, bleđa, koščena«, ker je bila v nemškem taborišču. Zjutraj še spi, mati pa že dela doma in pri živini. Deklè odhaja, mater pa skrbi, da bi odnesla lepe spomine, toda »v srcih / rasteta dve hladni brezi«. V dveh pesmih poje o podeželski ljubezni, ki se

jekt odločilnih sprememb, vendar se čedalje bolj krepi trdna povezanost z mestom, ki s pomenljivostjo svojih ulic in pomolov osmišlja izročilo doživetja. Nekdanja domačnost se vrača v utrinkih oddaljenih spominov, posebno v črtici *Ukradena polnočnica*.

Lik avtorja samega spremlja v črtici *Izdajalec* še drugi junak podobne usode. Človeku, ki ga je tragično življenje težko zaznamovalo, je v imenu dobrote odpuščeno vse, celo najbolj zahrbtno dejanje, kot je izdajstvo. Petrov prijatelj, begunec Feri, bi rad še enkrat okusil sladkost svoje zemlje in da bi dobil vizum, za katerega že dolgo prosi, naj bi izdal prijatelja, enega izmed avtorjev Brošure. Ko ga obiščejo agenti, skuša prikriti svoje prijateljstvo z osumljenim, a se zadeva še bolj zaplete. Dvomi o izdaji, ki to sploh ni, se porajajo v človeku, ki pa je iskren do konca, saj vse pove avtorju, prijatelju Petru. Nasled pa se njegove želje le uresničijo v veri v neko občo dobroto, ki je kljub mnogim razočaranjem še vedno živa prisotnost v najbolj čudnih okoliščinah.

Slovenstvo izven svojega okvira, ki je zemljepisni in narodnostni, najbolje obravnava črtica *Hrast iz lipovine*. V čisto vsakdanjem prizoru naključnega srečanja Martelanc spremlja našo usodo, usodo potujčenih.

Naslednje črtice so drobci doživetij.

Prevajalsko delo na tržaškem županstvu v črtici *Na Trgu Mihka in Jakca* v znamenju bratstva in ljubezni do naroda in sočloveka.

Črtica *Prešernove nagrade* je že v znamenju poezije — avtorjeve Prešernove nagrade namreč niso množične manifestacije izbrane družbe, ampak darovi neprecenljive vrednosti.

Še spomini na šolo, na izlete, na obisk narodnjaka Trinka v Trčmunu v črtici *Kaj sholárju so daljave*.

In na koncu črtica, po kateri zbirka nosi ime: *Melodija*.

Iz čisto čistega sveta čustev in čutov izvira ta poezija v prozi. Še enkrat globina doživljanja in spominov na doživetja. Svojo melodijo je treba iskati, toda v Martelančevem zaključku se zdi, da je v njej, v tem odkritju prave melodije, sploh zaključena pot v skrivnostnem labirintu našega bivanja.

O čustveni prepričljivosti dela ni dvomov in ravno tako je pripovedni tok tehnično zelo učinkovito izpeljan v okviru časa in logičnih posledic brez neumestnih obotavljanj, nepremišljenosti in nemarnosti. Vsak izraz, doživetje ali podoba na svojem mestu, vse s tistim dahom filozofske globine in klasičnega sveta iz bogatega kulturnega obeležja. Pestrost pripovednikovega življenja je v *Melodiji* zamenjala pestrost pripovedne strukture in njenega avtentičnega izročila brez slepomišenja.

Kakor je na predstavitvi dela upravičeno omenil pisatelj Rebula, nas Martelančev prvenec uvaja v svet, ki je slovenskim književnikom nekako tuj, doslej ubog v svoji izraznosti — v samo središče mesta. Potrebno je namreč, da v živem in polnopomenskem izrazu odkrijemo svoja mravljlišča, središča našega družbenega in kulturnega doživljanja. Čas je, da mesta odkrijemo kot prebivalci, da cenimo predvsem prednosti bivanja v njih, da pravilno vrednotimo odnose, prvo nit vsake pripovedi.

ESTER SFERCO

RAZSTAVE

»Kamnita hiša«

Na pročelju tržaške pomorske postaje, ki je s finančno pomočjo dežele dobila prav pred kratkim svojo dokončno ureditev in bo odslej služila kot kongresni center, je decembra in januarja v duhu prave enakopravnosti gospodoval dvojezični napis o razstavi, ki je lahko samo v čast tržaški pokrajinski upravi. To je bila razstava o arhitekturi našega Krasa, ki je že s svojim naslovom »KAMNITA HIŠA« poudarila uporabni material te arhitekture kot tudi njeno elementarnost. Zaslugo za ta

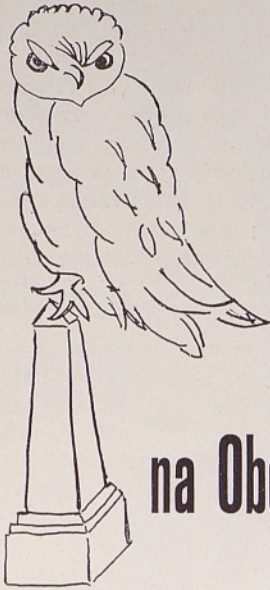
celoviti in zaokroženi prikaz smisla slovenskega človeka za lepoto, funkcionalnost in okolje ima odbornik za kulturo na tržaški pokrajini dr. Zorko Harej. Zaradi uspešnosti so razstavo podaljšali skoro do konca meseca januarja. Na otvoritvi je Harej poudaril smisel razstave, ki naj pripomore k reševanju spomenikov ljudske kulture in ustvarjalnosti pred propadom in pozabo. Potrebni so zanimanje in občutljivost ljudi ter primerni ukrepi ustanov. Prvi cilj je razstava gotovo dosegla, saj je bila deležna velikega obiska, kar pa obenem predstavlja zagotovilo, da je bila dobro zamišljena in pripravljena. Zgledna je v svoji izčrpnosti in naravnost razkošna v fotograf-skih posnetkih, kjer je prišel polno do izraza smisel za detajl. Tu prihajajo do izraza morda edini pomisleki strokovnjakov, ki menijo, da je bil deležen premajhnega poudarka prostor ob hiši, ali prostor med hišami, ki je pri kraški arhitekturi vreden posebne pozornosti. Razstava bo brez dvoma našla utemeljitev tudi v dejstvu, ki je prišlo na dan ob na nekaterih spremnih pobudah, ki so bile organizirane ob robu in iz katerih izhaja, kako zelo neobčutljiva in nepripravljena je javnost na problem zaščite naše kulturne dediščine, kar velja tudi za naše krajevne uprave, ki so skoro popolnoma odsotne in brezbrizne.

Smiselno so razstavo dopolnjevale plastike in risbe, ki so morda mestoma še bolj zgovorne od fotografij.

Na koncu velja omeniti še, da je ob tej priložnosti izšel bogat katalog, kar sta finančno omogočila dva slovenska bančna zavoda Hranilnica in posojilnica na Opčinah ter Tržaška kreditna banka, ki sta tako dokazali dokajšnjo občutljivost. Katalog, ki praktično obsega celotno razstavo, prinaša med drugim tudi zanimivo etnografsko študijo Naška Križnarja, pričevanji dveh slovenskih ustvarjalcev Černigoja in Spacala ter nadvse koristno bibliografijo člankov in knjig o kraški arhitekturi, ki je bržkone najpopolnejša doslej.

Katalog je bil deležen velike pozornosti in še boljšega odkupa. Samo za časa razstave so prodali več kot 500 izvodov kataloga, kar že samo po sebi potrjuje, da je bil pravilno zastavljen in prikupno izdelan.

SERGIJ PAHOR

v
Čuk

na Obelisku

Agencija za pomirjenje živcev

S hudičem ne bom zajemal iz iste sklede,
tudi če mi dajo še tako dolgo žlico.

De Ladoury

Čujte, čujte: pustni voz ČUKa!

Senzacionalna vest za bralce ČUKa! Letos bo na tradicionalnem pustnem sprevodu na Opčinah nastopil s svojim posebnim vozom tudi ČUK. V pustnem odboru, ki se je sestel sredi januarja, je tudi njegov zastopnik Gustelj Bimbo iz Padrič. Ta je širšemu odboru tudi orisal zamisel, s kakšno alegorijo naj bi nastopil ČUK s svojim vozom.

Na vrhu naj bi visel velik (Celovski) zvon in s kemb-ljem zamahoval proti Beogradu — din don, kaj — smo — pašaluk —, naj mu odpre pot v Slovenijo.

V spodnjem nadstropju naj bi bila štalca Enotnega slovenskega kulturnega prostora s tropom zajčkov okrog kra-ve iz samih kosti (bivše molznice).

Pritličje pa naj bi bil nekakšen muzejček slovenske pol-preteklosti s čim več eksponati s področja politike in kulture.

Zato zastopnik ČUKa v skupnem pustnem odboru, gori imenovani Gustelj Bimbo, vabi Slovence, da bi mu za nekaj dni proti jamstvu odstopili vse tiste predmete, ki imajo količkanje muzejske vrednosti.

Prav posebej pa se priporoča za takšne dragocene mu-zealije, kakor so na primer:

krampi (pikoni) iz dni kominforma: čimbolj so zarja-veli, tembolj so dragoceni;

žbrince, ki jih je doslej s svojimi »izjavami« polnila Slovensko-gospodarska kulturna zveza;

klobuki in cofi sodnikov, prisednikov in oficialov z »dachauskega procesa« v Ljubljani;

samokolnice (karjole), macole, železne vile in grablje, pa tudi navadni štangolini z Golega otoka;

suhi škorpijoni iz prirodoslovne zbirke Josipa Vidmarja;

otroški vozički (tudi če kolesom manjkajo gume) slo-venskih članov Partito Socialista Italiano;

cerkvena bandera z uvezenim geslom dr. Vekoslava Grmiča »Ora et collabora«;

baterija vitaminskih preparatov za poživitev slovenske-ga tiska;

kosi razstreliva od Pahorjevega atentata v Cankarjevem domu v Ljubljani;

flaškon za solze PRIMORSKEGA DNEVNIKA, ker name-sto atentatorja ni bil povabljen v Cankarjev dom hvalilec iz nasprotnega tabora.

IZLOŽBA OSLARIJ

26. oktober 1954 - 1984

Ob potekanju časa,
ob spreminjanju okoliščin,
ob ostrenju sodb, ob zglajevanju razporov
ostaja za Trst nedotaknjena trdna prepričanost
o njegovi pripadnosti Italiji, ki jo je narekovala
bolestna izbira.

(Plakat tržaške občine, oktober 1984)

pisma pisma

meni tudi nekaj drugega. Pomeni stvar-nost, ki zahteva bogato razčlenjenost v samem okolju slovenske narodnostne skupnosti, ki je z vidika številčnosti vsekakor manjšinska, je potrdil šef ka-bineta. In je zaključil: »Ta srečanja, ki

doživljajo svojo desetletnico in upam, da se bodo lahko še nadaljevala in razvijala, so tudi dokaz tega pristno de-mokratskega in naprednega gledanja na pluralizem ustave, v kateri ni pro-stora za diskriminacije in za katero u-pamo, da ne bo predstavljala težav za nikogar pa najsi pripada katerikoli skupnosti v kateremkoli položaju.«

Deset let ni ravno dolga doba, toda

zdi se, da se je tudi tale gost, ki je medtem postal tržaški župan, spozabil in se zelo ozkosrčno in prav nič de-mokratsko in pluralistično ni izkazal z odgovorom na zahtevana vprašanja o postavitvi cestnih tabel na tržaškem Krasu v območju tržaške občine. Kdaj bomo prišli k dejanjem in resnično iz-vajali takrat tako opevani pluralizem?

Udeleženec Drage

Listnica uprave

V zadnji številki smo na tem mestu sporočili, da je naša nova številka poštne tekočega računa:

1 4 4 7 0 3 4 8

vedno na ime MLADIKA, Donizettijeva 3 - Trst. Prosimo, da jo uporabljate tudi za mednarodna poštna nakazila.

Naročnikom v Italiji tokrat prilagamo novo pošto položnico. Naj je ne upošteva kot terjatev, kdor je že poravnal naročnino.

Na drugi strani platnic so objavljeni zneski za naročnino 1985, ki smo jih napovedali v prejšnji številki. Obenem pa smo vas prosili, da darujete v tiskovni sklad, ker naročnine ne krijejo visokih stroškov. Tu objavljamo prvi seznam prijateljev MLADIKE, ki so z višjim zneskom že odgovorili na naše vabilo.

PODPORNIKI MLADIKE

Za naročnino so si določili višji znesek:

Jože Kanduč, Bari, 45.000 Lir
Mučič Radetič, Gorica, 20.000
Ela Schart, Nabrežina, 30.000
Boris Sancin, Trst, 30.000
Lojze Škerl, Opčine, 50.000
Ninko Černic, Opčine, 30.000
Maksimilijan Jezernik, Rim, 88.000
Majda Cibic Cergol, Trst, 25.000
Marian Pertot, Nabrežina, 25.000
Ljubka Šorli, Gorica, 50.000
Anica Železnikar, Gorica, 20.000
Franc Bonča, Anglija, 15 funtov
Pavel Zlobec, Milje, 20.000 Lir
Ivan Peterlin, Trst, 25.000
Benjamin Černic, Vrh, 20.000
družina Repinc, Opčine, 25.000
Oskar Simčič, Gorica, 20.000
Jurij Slokar, Trst, 25.000
Peter Urbanc, Kanada, 16 dol.
Albert Štrajn, Trst, 30.000
Š.S., Trst, 30.000

DAROVİ ZA TISKOVNI SKLAD

N.N. iz Gorice 100.000 Lir, Robert Petaros iz Trsta 50.000, Ivana Logar Bole 5.000, Neva Fonzari iz Tržiča 50.000, Ana Jerič Ferluga 5.000, Drago Štoka z Opčin 50.000, Miro Tavčar 3.000, M. Š. iz Trsta 100.000, Karl Cepl 5.570, Tončka Curk 3.000, Janez Kopač 5.000, Ramira Vizin 3.000, Loredana Guštin 3.000, Laura Živic 4.000, Franc Močnik 3.000, Ivanka Rudolf 3.000 Lir.

DAROVİ V SPOMIN

Ob 11. obletnici smrti nepozabnega očeta Viktorja Misleja daruje hčerka Marija 50.000 Lir za Mladiko.

V spomin Bože in Ludvika Pirc ob 7. oziroma 9. obletnici smrti darujejo svojci 25.000 Lir za Mladiko in 25.000 Lir za Sklad Dušana Černeta.

DRUGI DAROVİ

NN daruje za DSI 5.000 Lir.
Razni za DSI, skupno 24.500 Lir.

zasme hindobrovoljo zasme

Prijateljci na cesti.

»Vidva z možem sta pa res lep par. Tudi iste okuse in navade imata.«

Res, a treba je bilo celih deset let, da sem ga odvadila njegovih navad.«

* * *

Mož gleda ženo, ki nese iz kleti polno košaro premoga.

»Tega mora biti konec,« pravi vrli mož, »ne morem prenašati, da ženska tvoje starosti nosi taka bremena. Od zdaj naprej boš šla dvakrat v klet, da boš prinesla toliko premoga.«

* * *

Janez se je zaposlil pri gozdnem gospodarstvu in preden so ga sprejeli, so ga vprašali, kje je delal prej.

»Podiral sem drevje v Sahari,« je dejal Janez.

»V Sahari?« so se začudili. Tam vendar ni nobenega drevja.«

»Ja, jasno, ko sem ga posekal,« se je izprsil Janez.

* * *

Prijatelj vpraša direktorja:

»Kako si pa sprejel ugotovitev, da imate milijonsko izgubo?«

»Na zunaj sem bil miren, v srcu sem se pa za glavo prijemal.«

* * *

V nabitem avtobusu opozori potnik svojega soseda:

»Gospod, ali veste, da sedite na mojem klobuku?«

»Vem, vem, ali boste že izstopili?«

* * *

»Zakaj ima vsak škot, ki poseduje grad, tudi svojega duha?«

»Zato ker je duh cenejši kot alarmna naprava.«

Mladi Izraelec mora v vojsko. Pošljejo ga v mornarico. Oficir ga vpraša:

»Povejte, no, ali znate plavati?«

Na to reče Izraelec čisto tiho svojemu tovarišu:

»Kaj sem vam pravil, ladij tudi nimajo!«

* * *

Na cesti pade drevo na avto in ga uniči. Iz avta stopi lepa gospa vsa v solzah:

»Saj mi ni toliko do avtomobila, hudo mi je, ker moj mož ne bo hotel verjeti, da je drevo padlo na avto in ne narobe.«

* * *

»Poslušaj, dragi, če bi ženskam bila dovoljena vsaka služba, katero ti mi ti izbral?«

»Da bi bila direktorica odseka gluhonemih.«

* * *

»Jaz sem svojemu možu kratkomalo rekla: 'Če mi ne boš pisal vsak dan, se bom vrnila takoj z morja domov!'
»In ti piše?«

»Piše. Vsak dan dvakrat.«

* * *

»Draga, si videla žensko, ki sem jo pravkar pozdravil?«

»A tisto s pobarvanimi lasmi, ki ima zlat zob in nalahno šepa?«

»Da, to, da!«

»In ima obleko, ki je že čisto iz mode, in klobuček že najmanj deset let star?«

»Da, to, da, ki sem jo pozdravil, veš ...«

»Oh, nisem si je prav natančno ogledala. Kdo pa je?«

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38 - Telefon 54390

Dom in delavnica:

Ulica Damiano Chiesa, 91 - Telefon 571326

POSEBNI POPUSTI! OBIŠČITE NAS!